

50. şah İsmail ile Gülüzar Hanım Hikâyesi'nin Ermeni harfli Türkçe nüshası üzerine bir inceleme¹

Fatma Jale Gül ÇORUK²

APA: Çoruk, F. J. G. (2024). şah İsmail ile Gülüzar Hanım Hikâyesi'nin Ermeni harfli Türkçe nüshası üzerine bir inceleme. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (39), 843-882. DOI: 10.29000/rumelide.1469460.

Öz

Literatürde şah İsmail hikâyesi olarak bilinen şah İsmail ile Gülüzar/Gülizar Hanım Hikâyesi, halk hikâyeleri arasında önemli bir yere sahiptir. Sözlü ve yazılı kültürde pek çok örneğinin bulunması ve halen yeni varyantlarının derlenebilir olması hikâyenin önemini artırmaktadır. şah İsmail hikâyesi aşk ve kahramanlık konulu halk hikâyelerinden biridir. Sevdiğine kavuşma sürecinde şah İsmail'in yaşadığı zorluklar ve verdiği mücadeleler konu edinilmektedir. Çalışmamıza konu olan nüshanın önemi ise Ermeni harfli Türkçe kaleme alınmış olmasından ileri gelmektedir. "*Hikayeyi şah İsmayil ile Gülüzar Hanım (Türküleri ile beraber)*" başlığını taşıyan Ermeni harfli Türkçe nüsha, 1875 yılında İstanbul'da basılmıştır. Metnin kim tarafından aktarıldığı ve hangi matbaada basıldığı bilgilerine ulaşılamamıştır. Bugüne değin şah İsmail hikâyesinin nüshaları üzerinde hem metin aktarımı hem de içerik çözümlemesi noktasında pek çok çalışma yapılmıştır ancak Ermeni harfli Türkçe nüsha üzerinde herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Bu bağlamda çalışmamızın temel maksadı, Ermeni harfli Türkçe nüshanın okunur kılınması ve yapılması muhtemel mukayeseli çalışmalarda bu nüshanın da yer almasını sağlamaktır. Öte yandan çalışmamızda Ermeni harfli Türkçe nüshanın Latince metnin sunulmasını yanı sıra halk hikâyesi inceleme metotları bağlamında metnin epizot incelemesi yapılacak ve son olarak da imla nitelikleri üzerinde durulacaktır.

Anahtar kelimeler: şah İsmail ve Gülüzar Hanım, Ermeni harfli Türkçe, halk hikâyesi.

¹ **Beyan (Tez/ Bildiri):** Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Finansman: Bu araştırmaı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

Telif Hakkı & Lisans: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Kaynak: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Benzerlik Raporu: Alındı – Ithenticate, Oran: %4

Etik şikâyeti: editor@rumelide.com

Makale Türü: Araştırma makalesi, **Makale Kayıt Tarihi:** 21.03.2024-**Kabul Tarihi:** 20.04.2024-**Yayın Tarihi:** 21.04.2024; **DOI:** 10.29000/rumelide.1469460

² Arş. Gör. Dr., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Kafkas Dilleri ve Kùltürleri Bölümü, Ermeni Dili ve Kùltürü ABD / Research Assist. Dr., Ankara University, Faculty of Language and History-Geography, Department of Caucasian Languages and Cultures, Department of Armenian Language and Culture (Ankara, Türkiye), coruk@ankara.edu.tr, **ORCID ID:** 0000-0003-3807-1501 **ROR ID:** https://ror.org/01wntqw50, **ISNI:** 0000 0001 0940 9118, **Crossreff Funder ID:** 100007613

A review of the Turkish copy of Şah İsmail ile Gülüzar Hanım Hikâyesi in Armenian letters³

Abstract

Şah İsmail ile Gülüzar/Gülizar Hanım Hikâyesi, known as the Shah Ismail story in literature, has an important place among folk tales. The fact that there are many examples in oral and written culture and that new variants can still be compiled increases the importance of the story. The story of Shah Ismail is one of the folk tales about love and heroism. The difficulties and struggles of Shah Ismail in the process of reuniting with his loved one are discussed. The importance of the copy that is the subject of our study comes from the fact that it was written in Turkish with Armenian letters. The Turkish copy with Armenian letters, titled “*Hikayeyi Şah İsmayil ile Gülüzar Hanım (Türküleri ile beraber)*”, was printed in Istanbul in 1875. Information about who wrote the text and in which printing house it was printed could not be found. To date, many studies have been carried out on the copies of the Shah Ismail story, both in terms of text analysis and content analysis, but no work has been done on the Turkish copy with Armenian letters. In this context, the main purpose of our study is to make the Turkish copy with Armenian letters readable and to ensure that this copy is included in possible comparative studies. On the other hand, in our study, in addition to presenting the Latinized text of the Turkish copy with Armenian letters, an episode analysis of the text will be carried out in the context of folk tale analysis methods and finally, the spelling qualities will be emphasized.

Keywords: Şah İsmail ve Gülüzar Hanım, Turkish with Armenian script, folk tale.

Giriş

Anlatmaya dayalı türlerden biri olan halk hikâyeleri, destan türü hikâyelerden sonra sözlü gelenek içinde ortaya çıkmıştır. “*Göçebelikten yerleşik hayata geçişin ilk edebî mahsullerinden olup; aşk, kahramanlık vb. gibi konuları işleyen; kaynağı Türk, Arap-İslam ve Hint-İran olan, büyük ölçüde âşıklar ve meddahlar tarafından anlatılan nazım nesir karışımı anlatımlardır*” (Alptekin, 2002:18). Öte yandan Türk halk hikâyeleri, “*zaman seyri ve coğrafya-mekân içinde ‘efsane, masal, menkabe, destan vb. mahsullerle beslenerek dinî, tarihî, içtimâî hadiselerin potasında iç bünyelerindeki bağlarını muhafaza ederek milletimizin roman ihtiyacını karşılayan eserlerdir*” (Elçin, 2004: 444). Halk hikâyeleri, kaynakları, ortaya çıkış tarihleri, konuları, hacimleri, coğrafi yayılışları vb. nitelikleri noktasında Fuat Köprülü, Pertev Naili Boratav vd. bilim insanları tarafından çeşitli sınıflandırmalara tabi tutulmuştur.

Hikâyenin önemi sözlü ve yazılı kültürde pek çok örneğinin bulunmasından ileri gelmektedir. “*Şah İsmail hikâyesi Oğuz Grubu Türkçesi konuşan Türk boylarının yaşadığı coğrafyalardan Azerbaycan’a*

³ **Statement (Thesis / Paper):** It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation process of this study and all the studies utilised are indicated in the bibliography.

Conflict of Interest: No conflict of interest is declared.

Funding: No external funding was used to support this research.

Copyright & Licence: The authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published under the CC BY-NC 4.0 licence.

Source: It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation of this study and all the studies used are stated in the bibliography.

Similarity Report: Received – Ithenticate, Rate: 4

Ethics Complaint: editor@rumelide.com

Article Type: Research article, Article Registration Date: 21.03.2024-Acceptance Date: 20. 04.2024-Publication Date: 21. 04.2024; DOI: 10.29000/rumelide.1469460

Peer Review: Two External Referees / Double Blind

ve Azerbaycan'dan itibaren batıya doğru yayılmıştır. Bazı Kafkas milletlerinde de hikâyenin Türklerden geçerek yayıldığını biliyoruz. Bunun sonucu olarak da hikâyemiz Hazar Denizi'nden itibaren Gagauzistan'a kadar geniş bir coğrafyada yayılmıştır. Bu yayılma neticesinde de hikâyenin sözlü varyantlarında gözle görülür bir masallaşma ve az da olsa bir farklılaşma meydana gelmiştir. Bu farklılaşma ise varyantlaşmayı ortaya çıkarmıştır" (Çolak, 1994:33). Alptekin de gerek hikâyede görülen coğrafi konumlar nedeniyle gerekse de motif kullanımları yönünden Şah İsmail hikâyesinin masal kaynaklı olduğunu belirtmektedir (Alptekin, 2002:196). Bu sınıflandırmalar ışığında Şah İsmail hikâyesi, aşk ve kahramanlık konulu, Türk kaynaklı, yayılışı bakımından da Türk Dünyası'nda bilinen hikâyelerdendir (Çolak, 1994: 5).

Farklı başlıklarla nüshaları bulunan ve kısaca Şah İsmail hikâyesi olarak literatürde yer alan bu halk hikâyesinde Kandehar Padişahının oğlu Şah İsmail'in bir seyahat esnasında rastlayıp âşık olduğu Türkmen beyinin kızı Gülüzar/Gülizar ile kavuşmak için çıktığı yolculuk ve bu yolculukta verdiği mücadeleler konu edinilmektedir. Şah İsmail hem dıştan hem de aile içinden pek çok engellemelere maruz kalmış; gözlerine mil çekilecek derecede eziyetler yaşamış ama buna rağmen yolundan dönmeyerek sonunda amacına ulaşmıştır.

Şah İsmail hikâyesinin çalışmamıza konu olan nüshasını farklı kılan unsur ise metnin, Ermeni harfli Türkçe olarak kaleme alınmış olmasıdır ki Ermeni harflerinin Türkçe için kullanımına, "14. yüzyıldan itibaren yazma eserlerde, 18. yüzyıldan itibaren de basma eserlerde yaygın olarak rastlanmaktadır" (Koptaş, 2002: XI). Edebiyat, fizik, tarih, din vb. pek çok edebî ve bilimsel yayınlarda Ermeni harfli Türkçe kullanılmıştır. Halk edebiyatı örnekleri bağlamında da *Köroğlu*, *Arzu ile Kamber*, *Leyla ile Mecnun*, *Şah İsmail* vb. pek çok metnin Ermeni harfli Türkçe olarak da yazıldığı bilinmektedir.

Bugüne değin *Şah İsmail ve Gülüzar Hanım Hikâyesi*'nin nüshalarının hem metin aktarımı hem de içerik çözümlemesi üzerine çokça bilimsel çalışma yapılmış; nüshalarının sayı ve coğrafi çeşitliliğine dair veriler sunulmuştur (Çolak, 1994); bunların yanı sıra 1909 tarihli Grek harfli Türkçe metni üzerinde de bir çalışma (Karahancı, 2013) yapılmıştır. Ancak bugüne değin hikâyenin Ermeni harfli Türkçe nüshası üzerine herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Bu bağlamda çalışmamızın temel maksadı, metni okunur kılmak ve yapılması muhtemel mukayeseli çalışmalarda bu nüshanın da yer almasına katkı sağlayabilmektir. Çalışmamızda Ermeni harfli Türkçe nüshanın Latinize metninin sunulmasının yanı sıra halk hikâyesi inceleme metotları bağlamında metnin epizot incelemesi yapılacak ve son olarak da imla nitelikleri üzerinde durulacaktır.

"Hikayeyi Şah İsmayil ile Gülüzar Hanım" hikâyesinin Ermeni harfli Türkçe nüshası

"Hikayeyi Şah İsmayil ile Gülüzar Hanım (Türküleri ile beraber)" başlığını taşıyan Ermeni harfli Türkçe nüsha, 1875 yılında İstanbul'da basılmıştır. Kitabın dış kapağındaki yıpranma nedeniyle herhangi bir matbaa bilgisi varsa dahi okunamamakta iç kapakta ise matbaa bilgisi yer almamaktadır. Kapak ve diğer boş sayfalar hariç 64 sayfadan oluşan nüshanın yazısı genel olarak okunaklı olmakla birlikte bazı sayfalarda yıpranma kaynaklı satır başı harflerinde eksiklikler bulunmaktadır. Nüshayı kimin yazdığına dair bir bilgiye de ne metin üzerinde ne de kaynaklarda rastlanmaktadır. Halihazırda bu nüshanın varlığından sadece Hasmik A. Stepanyan'ın çalışmasında bahsedilmektedir (Stepanyan, 2005: 177). 1875 yılına ait iki farklı nüsha kaydının bulunduğu çalışmada, nüshaların sayfa sayılarında ve matbaa bilgilerinde farklar olduğu görülmektedir. Buna göre 1875 tarihli ilk nüsha 68 sayfadır ve Timaksyan Matbaası'nda basılmıştır; ikinci nüsha ise 64 sayfadır ve Kevork Obozyan Matbaası'nda basılmıştır ve elimizdeki nüshayla sayfa sayıları örtüşen baskı da budur. O nedenle bu nüshanın, Kevork

Obozyan Matbaası'nda basılan metin olduğu düşünülmektedir. Metnin geneli nesir olmakla birlikte nazım kısımları da önemli bir yer tutmaktadır.

Ermeni harfli Türkçe metinlerin Latinize edilmesinde standart bir çözümleme yakalamak oldukça zordur. İncelenen metinlerin genelinde rastlanan belirgin sorunlar bulunmakla birlikte sadece herhangi bir kelimenin imlasının, tek bir metin içinde dahi standardının olmaması Ermeni harfli Türkçe metinlerin Latinizasyonu hakkında kesin bir genelleme yapılabilmesinin başlıca engeli olmaktadır. Kurallaşmamış kullanımlara rastlanmaya devam edilmesi de bunun bir göstergesidir. Son yıllarda Ermeni harfli Türkçe metinler üzerine yapılan çalışmalarda belirgin bir artış görülmekle birlikte genellemelere varılabilmesi için çok daha fazla metnin akademik çalışmalara konu olması gerekmektedir. Bu noktada istikrarlı bir imla kullanımından genel olarak bahsedemeyeceğimiz gibi Şah İsmail hikâyesi özelinde de bir imla bütünlüğünden bahsetmemiz mümkün değildir. Pek çok Ermeni harfli Türkçe metinde olduğu gibi bu metinde de yanlış transkripsiyon örnekleri oldukça fazla sayıdadır. Bazı kelimelerin yazımı anlaşılabilir bir hal almışken bazılarında ise harf farklılıkları ya da eksiklikleri ilgili kelimenin doğru transkripsiyonla sunulmasını engellemiştir. İncelediğimiz metin, Batı Ermenice transkripsiyonu temel alınarak Latinize edilmiştir. Metinde kullanılan harfler belirlendikten sonra oluşturulan okuma anahtarı dikkate alınmıştır. Bu okuma anahtarında yer alan (') işareti, aynı ses değerine sahip farklı harfleri belirtmek için kullanılmıştır; kesme ya da hemze işareti değildir.

Okuma Anahtarı											
Ա (ա)	a	Ը (ը)	ı	Կ (կ)	g	Ն (ն)	n	Վ (վ)	v	Ֆ (ֆ)	f
Բ (բ)	p	Թ (թ)	t'	Հ (հ)	h	Շ (շ)	ş	Տ (տ)	d	Ու (ու)	u
Գ (գ)	k	Ժ (ժ)	j	Ղ (ղ)	ğ	Չ (չ)	ç'	Ր (ր)	r	Էա	â
Ե (ե)	y	Ի (ի)	i	Ճ (ճ)	c	Պ (պ)	b	Փ (փ)	p'	Էօ	ö
Զ (զ)	z	Լ (լ)	l	Մ (մ)	m	Ռ (ռ)	r'	Ք (ք)	k'	Էւ / իի	ü
Է (է)	e	Խ (խ)	h'	Ծ (ծ)	h	Ս (ս)	s	Օ (օ)	o		

Tablo 1. Okuma Anahtarı

Metinde yer alan noktalama işaretleri, özgün halleri korunarak transkribe edilmiştir. Buna göre metinde kullanılan noktalama işaretlerini gösteren tablo ise şu şekildedir:

Noktalama işaretleri							
Nokta	(:)	İki nokta	(.)	Soru işareti	()	Virgöl	(,)
Put	(`)	Ünlem (yergar)	(´)	Ünlem (şeşd)	(´)		

Tablo 2. Noktalama işaretleri

Hikayeyi şah İsmayil ile Gülüzar Hanım

Raviler şöyle rivayet' iderler k'i, Acem ölk'esinde` K'andihar şehrinde bir P'adişah var idi. bunun salt'anat'ı ğayet' ziyade idi ise de, çifayidek'i dünyade asla zürriyet'i zuhura gelmemiş idi:

Bir gün P'adişah sabah namazını kılıb badehu yerine ot'urdukda, hanım Sult'an eline endam aynasını alıb, P'adişahın bir k'erre a`h ç'ekib, başını salladığını görünce hanım Sultan. "a`y efendim ne` demek olsun, a`h ç'ekmeye ne` ek'sik'liginiz var" dedik'de, P'adişah yine ah ç'ekib, "gerç'i bir ek'sik'ligimiz yok amma, lak'in şu dünyade bir evladım olmadı k'i ben öldük'den sonra t'ah'tıma ot'uraydı, iş'te bu dır k'i h'at'rıma geldik'ce ah ç'ek'erim". dedik'de hanım Sult'an dah'i "bu dünyade ademde derd olur amma dermanda bulunur. bir gün seyâhat'a çıkarsanız, belki derdinize derman bulunur" dedi. ol dem P'adişah, "t'ez vezirimi ç'ağırın bana gelsin" deyu emr yledik'de, derakab Vezir P'adişahın emrini işit'dik'de, hazırlanıb geldi. ve yedi k'erre yerden t'emenna edib, el p'ençe divan durdu. P'adişah "Var ç'arşudan ik'i kat' dervişan h'ırkası aldirt da gel" dedik'de Vezir dah'i aldırıb geldi. şimdi P'adişah, Vezire "Ey lala, bu gün senin ile seyâhat'e çıkalm, bakalım ayinei devran ne sûret' göst'erir" dedi: Anide Vezir ile beraber h'ırkaları giyininib, seraydan çıkıb yola revan oldular. üç saat yer git'dik'den sonra, bir ç'eşmeye dah'il oldular. ol dem P'adişah Vezire. "ey lala` bu ç'eşmeden abdest' alalım ik'i ve rikât' da namaz kılalım, badehu biraz t'aam edib, anden yolumuza gidelim" deyib, ol ç'eşmeden abdest' alıb namaza meşğul oldular: P'adişah namazında sağına soluna selam verdiyi vakt' gördü k'i yanında bir Devriş duruyor: orada P'adişah, "Ey Devriş, burada sen ne gezersin". dedik'de Devriş dah'i, "P'adişahım, bizler seyyahız, böyle gezeriz" deyu cevap yledi: P'adişah bu cevaba şaşarak "ey Devriş, benim P'adişah olduğumu neden bilirsin" dedik'de, Derviş dah'i, "bu Kamer kulunuz bunca vakt' seyyah olub, görmediğimiz serencam kalmadı. niç'e k'erre dolduk boşandık, senin P'adişah` ve yanındakinin Vezir olduğunu bilmezsem, yazık benim Dervişliğime" dedik'de, P'adişah "aman Devriş baba, sen benim P'adişah` ve bunun Vezir olduğunu bildik'ten sonra, benim derdime dah'i derman olabilirsin" dedik'de, Devriş "P'adişahım derdi veren h'üda dermanı da verir. biz bir edna devrişiz" deyince, heman P'adişah "aman Derviş baba, sen benim yanuma geldigin suret'de, canım baba Mevladen hidayet' ihsan" dedik'de, ol vakt' heman Devriş dağarcığına el vurub, bir elma ç'ıkardı. ve P'adişaha dönerek "al P'adişahım bu elmayı, hareme vardığında yat'sı namazını kıldıkdan sonra, elmayı soyarsın ve ol elmanın yarısını k'endin yeyib, yarısını dah'i hanım Sult'ana yediresin. ve hem senin ah'ırlarında bir mahir kırsrağın var dır, onun da dünyade zürriyet'i gelmemiş dir. elmanın kabuklarını dah'i ol mahir kırsrağa veresin ve ol gice birlikde yatdığınızda, inşaallahu T'aala dokuz ay on gün t'amamında senden bir erk'ek' evlad, ve mahir kırsrakdan bir erk'ek' t'ay dünyaya zuhur idecek. lak'in ben gelmeyince ismini koymayasın, ben k'endim ismini koyacağım" deyib bu minval üzere kavli karar eylediler. ol vakt' P'adişah elini cebine sokub, Devrişe bir az akç'e vermek niyet'inde ik'en, bakdı k'i ne Devriş var ve ne de bir k'imse var: P'adişah heman oradan kalkıb, sarayına geldi. Akşam olunca yat'sı namazını eda edib badehu elmayı soymaya başladı, ve elmanın kabuğunu seyis başıya verib, t'enbih eyledi k'i "bu kabuğu mahir kırsrağa yedir, ve hem yanındak'i kır k'öhlân at'ı koy ver, ve hem dah'i gözet" dedi: Ve elmanın yarısını k'endi` ve yarısını hanım Sult'an yeyib` şimdi bunlar kuş t'üyünden yapılmış döşeye yat'ıb, sinusaf oldular: Ben söyleyim dil ile, bunlar dır dokuz ay on gün dedik'de` P'adişaha dünyaya bir erk'ek' evlad gelib, t'ay dah'i doğurdu: P'adişah ğayet' sevinib, ç'ok fakırlere inam ve ihsanler eyledi: ondan sonra şahzadeyi beslemeye başladılar. bir sene ik'i sen der ik'en, elhasil t'emam yedi yaşına girdi, ve başladı ç'ocuklar ile oynamağa, ç'ocuklar buna "Adsız bey" ç'ağırırılar idi: Bir gün şahzade dah'i k'endinin adı olmadığına canı sıkılarak` validesine gelib` "valide, benim ismimi niç'ün komazsınız" dedik'de, anası "oğlum şah baban bilir, ona git' söyle" deyince, şahzade heman p'ederine gelib söyledik'de, P'adişah "oğlum sen bana bir Devrişden himmet' oldun, ol Devriş buraya gelmeyince, ben sana isim koyamam" dedi: Ol dem P'adişahın yanında bulunan recal u k'ibar "P'adişahım, senin

Devriş dediğin bu gün bunda ise, yarın şunda dır, k'im bilir ne zaman gelir" dedik'de` P'adişah bunların sözlerini makbul görüb, Şahzadeyi ort'aya alıb, bir minasib ism koymak iç'ün müşavereye başladılar ise de` P'adişah dah'i cevab eyledi k'i, "*ol Devriş gelmeyince` ben anın ismini koyamam*", ve emr eyledi k'i "*varın benim şahzademe okumak yazmak öyretmek iç'ün bir hoca bulun*": onlar dah'i vardılar hoca Danieli P'adişah huzuruna get'irdiler: P'adişah. "*E'y hoca, benim Şahzademi okudub yazdırmalısın!*" dedik'de` hoca Daniel "*emr efendimizin amma, Şahzade dünya üzerinde okuyamaz*" deyu cevab eyleyince, P'adişah övk'elenib "*Hoca` dünya üzerinde bir evladım var, ne iç'ün okuyamayacak, heman ah'retde mi okur*" deyince hoca Daniel "*h'ayıp P'adişahım öyle deyil, yer alt'ında ay ve güneş görmez bir mahsen yap'dırırısın, Şahzade ol vakıt okuyabilir. ç'ünk'i` bir mafi yerde okursa, bir şey göremeyib` dersine meşğul olur, benim cevabım bu fik'r ile verdim, ah'retde okusun demedim*" dedi: oldem P'adişah emr eyledi k'i "*varın yer alt'ında bir mahzen yap'dırın*". heman yer alt'ında bir mahzen yap'dırdılar ve Şahzadei dua ve sena ile göt'ürüb ol mekâne koydular: Hoca Daniel Şahzadei okut'maya başladı. bir sene, ik'i sene, t'emam on ik'i yaşına gelinceye kadar okudub, cümle ilimleri t'ahsil eyledi. amma hoca Daniel t'enbih eylemiş idi k'i, Şahzade efendimize t'aam göt'ürdüğünüz vakt' iç'inde olmaya k'i k'emik bulunsun deyu, meger bir gün dikkat'sızlık ile Şahzadeye et` t'aamı geldiğinde` iç'inde bir k'emik parç'ası bulunmuş. ve Şahzade yer ik'en ol k'emik` parç'asına rast` gelib` ve ağzından ç'ıkarıb yokarıya at'dığı gibi t'ep'e camına rast` gelib, camdır kırılır ve güneş iç'eriye geldiğinde` Şahzade t'aamı bırakıb güneşi t'at'mak iç'ün başladı ç'abalamağa: bu minval üzre oğraşır iken yorulub, kan ter iç'ine ğark oldu. bir de hoca Daniel iç'eri girdiğinde` Şahzadeyi ol hiyyet'de gördü ise` aklını şaşırarak` "*Şahzadem` güleşecek` şey bulamadın mı*" dedik'de, Şahzade "*aman hoca, canım pek sıkılır, beni bir az dışarı ç'ıkar*" dedik'de hoca dah'i "*pek eyi*" deyib sarayın kap'usuna bir alea sandaliye koydurub` Şahzadeyi oraya ot'urt'dular. şimdi Şahzade dört` t'arafına nazar idüb bakar ik'en, gördü k'i karşıdan kır at'lı bir iğit` elinde şahin ve enk'sesinde t'azı ile gelir idi "*acaba bu ne imiş*" deyu dikkat` ile baktıkda, hocası "*Şahzadem, buyurun mekânımıza gidelim*" dedik'de, Şahzade "*p'ek eyi gidelim amma, bende babamdan böyle bir at`, t'azı ve şahin ist'erim*" deyince, hoca Daniel "*baş üstüne Şahzadem, buyurun mek'ânımıza gidelim de Şah babana söyleyim*" deyib, t'ek'rar mahsene döndüler: anden hoca Daniel kalkıb P'adişahın huzuruna geldi, ve Şahzadenin felak'et'lerini bir bir ifade eyledi. (bu esnade Şahzade on beş yaşına gelmiş idi):

Ol dem P'adişah p'ek eyi deyib, ve Vezirini ç'ağırđıb emr eyledi k'i. "*var buluna recal u k'ibarı ç'ağır gelsinler t'op'lansınlar*". imdi bunlar gelib cem olduklarında, P'adişah, "*benim Şahzademın canı sıkılmış, ava koşa git'meye arzuler ve hem bu vech ile, şuna bir ism koyalım*" deyib, Şahzadeyi ol araya get'irdiler: İşt'e bunlar bir minasib isim üzerine meşveret` itmek'de ik'en, birde baktılar k'i Derviş başlarının ucunda dik'ilmiş, hep'si birden ayağa kalkarak hoş beş iylediler, ve ondan sonra Devriş "*P'adişahım Şahzadenin ismi Şah İsmayil, ve t'ayın adı Kamer T'ay olsun*" deyib` ğayb oldu. P'adişah ihsan virmek` iç'ün Devrişi ç'ok arat'dı ise de, bir dürlü bulamadılar. Şimdi P'adişah emr eyledi k'i "*varın Şah İsmayile on on beş yigirmi t'ane minasib ademler bulun k'i, onlar ile koşub ava git'sinler*" oldem vardılar onbeş yigirmi t'ane kadar Şah İsmayile minasib ademler bulub get'irdiler: bunlar dır ol gice müşavere edib, irt'esi günü alay ve şenlik ile ava ç'ıkıldılar. beş gün, on gün, yigirmi gün avda gezinib, bir gün de bir ç'eşme başına geldiler. Şah İsmayil dört` t'arafına nazar edib bakar ik'en, karşısında bir dağ görüb, "*ey kardaşlar, inşallah yarın ben şu görünen dağa giderim, sizde ğayru yerlere gidin*" dedi. Ve ol aradan kalkıb, yerlerine geldiler: biraz t'aamdan sonra yat'dılar ve erte sabah erk'enden kalkıb ol ç'eşmeye dah'il oldular amma, ol gice Şah İsmayil aşkın şarabını kırklar elinden nuş eylemiş idi: Şimdi bunlar dır her biri birer t'arafa gidib, avdet'lerinde yine ol ç'eşmenin başına dönmeye kavlu karar eylediler, ve bu kavlı üzerine dağıldılar: biz gelelim Şah İsmayile: Şah İsmayil at'ına binib, ol görünen dağa ç'ıkıb, dört` t'arafına nazar ider ik'en, birde gördü k'i dağın et'eyinde bir güzel yayla var. ve bir de büyük` ar` akar ve suyun k'enarında bir ceylan otlarır. heman Şah İsmayil t'azıyı saldı, t'azı kovalar

ceylan kaç'ar, şah İsmayil dah'i ardları sıra koşark'en, ceylan bir ç'adının iç'ine girdi. şah İsmayil ardından ç'adının önüne gelib. bakdı k'i bir ç'ok ç'adır, ve ç'adırlara nazar edib bakark'en, gördü k'i bir güzel kız ç'adırdan dışarı ç'ıkdı, kız dah'i gördü ki ç'adının önünde bir güzel oğlan durur. oğlanı görünce` heman orada kız aşık oldu: şah İsmayil dah'i kızı görünce aşık olub, heman at'dan düşüb bayıldı amma kızın ç'adının başında bir koca karı var idi, kız ol koca karıya yalvarıb, dedi "*canım valide, bizim ç'adının önünde bir güzel oğlan gelib ve orada düşüb bayıldı. canım nine gel şunu at'ına bindirib yerine gönderelim, zira şimdi anam, babam ve karndaşlarım gelib, benden suyi zann iderler*". her ne kadar kız bunları koca karıya dedi ise de, kızın yakası t'ut'uşmuş idi, ve ilk gicesi dah'i vakaasında şah İsmayili görmüş imiş. bu sebebden kız ik'i gözünü oğlanın üzerinden ayıramaz oldu: ol dem koca karı kızın ik'i gözü oğlanın üzerinden ayıramaz olduğunu fehm idince, kıza dönüb dedi. "*senin gösünün bendlerini ç'özüb, ve oğlanın yüzüne ve gözüne sürersen, ol vakıt' aylır. zira senin memelerin yalnız bu işe şifa dır*" deyince, heman kızın aklı p'erişan olub, ve gök'sünü aç'ıb memelerini oğlanın yüzüne ve gözüne sürü verdi, ol dem oğlanın aklı başına gelib ve mecnun gibi dört' t'arafına bakmaya başladı ise, heman aklını başına devşirib bakalım oğlan kıza, ve kız oğlana ne beyit'ler söylemeye başladılar:

ALDI şAH İSMAYİL

*Kaç'ırdım ceyranı gidem yanına,
Niğâhi göst'erir nuri didari,
Beni ğark eyledi aşk deryasına,
Derunime saldı muhabbet' nari:*

ALDI KIZ

*Nice bin avcılar gezer bu dağı,
şahinim k'ek'liye sal da var yürü,
Niç'ün ğark olmuşsun aşk deryasına,
Bir zeman engine dal da var yürü:*

ALDI şAH İSMAYİL

*Menendin bulunmaz ey k'aşı k'eman,
Öldürür aşkın hiç' vermez eman,
Yanağın şöhlesi mah ile t'eban,
Sayk'i şöhle verir şemsi kameri:*

ALDI KIZ

*şeydayi bülbüle okşat'dım sesin,
Bülbül seda verir sınar kafesin,
Yar senin iç'ün aldım rik'âb p'erdessin,
Yüzümden bir p'use al da var yürü:*

ALDI şAH İSMAYİL

*Elvan elvan olmuş gördüm yanağı,
Desdi zernişan sedef t'ırnağı,
Elmas cevahir gök'sünün aza,*

Aç'ılsın seyr idem gül memeleri:

ALDI KIZ

*Canım kurban senin gibi cıvane,
Seni gördüm düştüm aşkı ümmâne,
Güle göynün varse, yalvar bağbane,
Bağban gül vermezse ç'al da var yürü:*

ALDI ŞAH İSMAYİL

*T'abib gerek müşk'ül halimi bile,
Akt'dım göz yaşı döndürdüm sele,
Mevlam imdad it'sin Şah İsmayile,
Gelib dürebilsem ol güllü zari:*

ALDI KIZ

*İyit sensin iyitlerin serdari,
Lebinden akıt'dım misgi amberi,
Sana kurban olsun bu Güllizari,
K'esme yolun benden gelde var yürü:*

Bir de oğlan p'armağındaki h'atem yüzüğü kıza verib, kız dah'i mücevher t'arağını oğlana verdi: imdi Şah İsmayil at'ına binib bu ayrılık beyit'lerini karşı karşıya söylediler:

ALDI ŞAH İSMAYİL

*Melil melil bakan dilber,
Dönem bir yane ayrılık,
Yandı vücudum kül oldu,
Olsam divane ayrılık:*

ALDI KIZ

*Bilmezdim seni ezeli,
Var iyit' git' ben senin im,
Dök'üldü bağın çazeli,
Var git' iyit ben seninim:*

ALDI ŞAH İSMAYİL

*Menendi bulunmaz yarin,
Gönül ç'ek'er ah u zarin,
Bülbülüm t'erk' it'mem yerin,
Konam gülşane ayrılık:*

ALDI KIZ

*Nagâhdan gördüm cemalin,
Neyneyim dünyada malin,
Cevabın gevheri lalim,
Var git' iyit ben seninim:*

*ALDI şAH İSMAYİL
şah İsmayil geldi sana,
Güzel adın bildir bana,
Beni koyma yana yana,
Müşkül dir bana ayrılık:*

*ALDI KIZ
Gülüzar dır senin yarin,
Serrimde gördü didarım,
Vallahi bu dur ikrarım,
Var iyit git' ben senin im:*

şimdi bunlar böyle söyleşir ik'en, ol koca nine “e ý gözüümün nuri, bu böyle olmaz, siz deve kuřu gibi bir birinize karışmışsınız, gelin size bir nasihat' vereyimde öyle yapın. yarın kızın babası senin řah babanın huzuruna ot'lak bit'irmeye gelecek. imdi siz de orada hazır bulunub maddei ifade idersiniz. řah baban dah'i kızı resmen babasından, ol zeman Gülüzar senin olub her şey bit'er. imdi gel oğlum rey olarak Gülüzar hanımdan ik'i p'use at” dedik'de, heman řah İsmayil asla ihmal it'meyib üşenmeden at'dan aşağı enib, koca karının dediği gibi Gülüzarın ik'i yanağından ik'i p'use aldı, ve yine at'ına binib yola revan oldu: anden doğru ol ç'eşmenin başına gelib` bakdı k'i yoldaşların her biri k'endi vurdukları avı biri birine göst'eriyorlar. bunlar řah İsmayili gördük'leri gibi “şahzadem, senin vurduğun av hani get'ir görelim” dedik'lerinde řah İsmayil orada bu beyit'leri söyledi:

*ALDI şAH İSMAYİL
Hey ağaler hey şaziler,
Görün nelerden ayrıldım,
Öp'düm ve hem helallaşdım,
Lebi sük'k'ârden ayrıldım:*

*Bu gün bir h'ayale daldım,
Bende bilmem nerde kaldım,
Dük'ân aç'dım mat'ah aldım,
Bir güzel yârden ayrıldım:*

*Bir gün şad olub güleyim,
Yarden int'ikam alayım,
Bir gice mihman olayım,
Gül yüzlü yarden ayrıldım:*

*Servi boylu hürü melek,
Beni hasret' koyma felek,
Şah İsmayil ider dilek,
Ben Gülizardan ayrıldım:*

Şimdi bunlar ç'eşme başından kalkıp yerlerine gelib, ol gece yat'dılar. ç'ün sabah olub yoldaşları "Şahzadem, bu gün nereye gideceksiniz" deyu süal it'dik'lerinde, Şah İsmayil "bakın karndaşlarım, şimden sonra buradan bir yere gidemem, ve hem benim işimi Mevladan çayru k'imse bilmez" deyu cevap eyledi. ve gün güne bozulduğunda anası babası "bu oğlan bir derde girift'ar olmuş gelin bir hek'im t'ayin idelim de' derdine bir derman bulunsun" dedik'lerinde, arkadaşlarından biri "P'adişahım, Şahzadenin hek'imlik' bir derdi yok dur, ancak onun derdi aşk dır" deyince, P'adişah emr eyledi k'i, "varın Şah İsmayile söyleyin k'i, her k'imin kızına aşık olmuş ise söylesin, onu alı vereyim": bunlar Şah İsmayile gidib, p'ederinin emrini ifade iyledik'lerinde, Şah İsmayil, "bakın ağaler, bu vilayet'de hiç'bir k'imsenin kızına aşık olduğum yok dır" deyu cevap eyledi:

Şimdi Şah İsmayil günden güne yemek' iç'mek'den k'esildi. babası bunu h'aber alıb "ne dimek' ola, ben bir Kandihar P'adişahı olayım da, benim oğlum böyle aşıklık ç'ek'e" deyu zari zari ağlamaya başladı: şimdi Şah İsmayilin arkadaşlarından biri P'adişahın huzuruna geldik'de, "P'adişahım bizler Şahzade efendimiz ile ava koşa git'diyimiz vakt', Kara dağın dibinden bir yol t'ut'ub, ve hiç'birimizi de beraber almayarak ----vuşdu. sonra yanımıza geldik'de' "Şahzadem yarın hangi t'arafa gideceyiz, dedigimizde, bize cevap olarak 'ben şimden sonra buradan bir yere gidemem. ve hem benim işimi Mevladan çayru k'imse bilmez' dedi. Bizde siz efendimize ifadei hal eylemeye geldek'." şimdi P'adişah, "t'ez varın bir t'at'ar ç'ıkarın, ol Kara dağın et'eyinde ne var ise bir h'aber get'irsin" deyu emr eyledi: imdi t'at'ar yola ç'ıkıp ve ol Kara dağa geldik'de, bakdı k'i bir yayla var, ve ol yayla bir ç'ok ç'adırlar ile dolmuş. t'at'ar ol ç'adırları görünce, ik'i günlük' yoldan geri dönüb, P'adişahın huzuruna ç'ıkıp cevap iyledi k'i "efendim ol Kara dağın arasında bir büyük' yayla var mavi ç'adırlar ile dolmuş. varısa efendim Şahzade Yürük' beyinin kızına aşkı olmuş dır" deyu h'aber verirk'en, birde Yürük' beyinin konakcısının saraya dah'il olduğunu P'adişaha h'aber verdiler. P'adişah gelen konakçıyı huzuruna ç'ağırdıb "T'ürk'men beyinin kızı var mı dır" deyu süal it'dik'de, konakçı "evvet efendim Gülizar isminde bir dilber kızı var" deyu cevap eyledi: Bunlar bu sözde ik'en, P'adişaha T'ürk'men beyinin geldigini dah'i h'aber verdiler. P'adişah konak verilmesine emr iyledi. ve üç' günden sonra huzuruna ç'ağırdıb, beraber şek'er ve şerbet'ler nuş eylediler: anden P'adişah "senin bir kızın varmış, Allahın emri ve peyğamberin sünnet'i üzre, onu oğlum Şah İsmayile ist'erim" dedik'de, heman T'ürk'men beyi "efendim baş üst'üne ben P'adişahımızdan kızımı esirgemem. Allah mübarek' eylesin" dedi. imdi şerbet'ler t'ek'rarlanıb dua ve sena ile iç'diler, oldem Şah İsmayile acele müjdeciler gidib "Türk'men beyi kızını sana verecek" deyib, maslahat'ı bir bir ifade iyledik'lerinde, Şah İsmayil çayret'le sevinib ve sazını eline alıb, bakalım neler söyledi:

*Herk'es şaz u mesrur olub güldüler,
Ömrümün hayat'ı Gülizar hanım,
Herk'es sevdiğim ismin verdiler,
Benim k'eman kaşlı Gülizar hanım:*

*Ne ola şad olub bende güleydim,
Müradıma maksuduma ereydim,
Bir dah'i ölmeden yüzün göreydim,*

Benim ahu gözlü Güllüzar hanım:

*Kaşların benzet'dim kurulu yaya,
Cemalin benzet'dim göydek'i aya,
Gice gündüz yalvarırım Mevlaya,
Benim şirin gözlü Güllüzar hanım:*

*Benim sevdiceğim Güllüzar h'ası,
Rak'ibler ç'ek'sinler dayıma yası,
şah İsmayil iç'di aşkın dolusu,
Göynümün sururu Güllüzar hanım:*

Bu beyit'lerin t'emamında sus oldu. şimdi sen kissei başka yüzden diyne: meger mukaddema şah İsmayili ol kız ile görüşdüren koca karı ol esnade kızın babası ile şehire gelmiş imiş, koca karı kızını şah İsmayile verecek h'aberini aldıkda, varayım kızın validesine müjde vereyimde biraz bah'siş alayım niyet'iyile, kalkıb doğru kızın validesine gidib, "müjde` Hanım. P'adişah kızını k'endi oğlu şah İsmayile ist'emmiş, ve bey dah'i söz vermiş" deyince, heman kızın anası ğazebe gelib, "bire ne dimek' olsun, ben kızımı P'adişahın oğluna vermem" deyib, ç'adırları yıkdırıp, ve cümle ademlerini t'op'layıp Hind t'arafına git'mek' üzre yola revan oldular: Onlar git'mek'de olsun, beride T'ürk'men beyi dah'i P'adişaha "efendim, kızın biraz ek'sik'liyi var, gel bana kırk gün möhlet ver, zira ancak hazır olabilirim" dedik'de, P'adişah dah'i kırk gün möhlet verdi: imdi T'ürk'men beyi P'adişahdan izin alıb ve yola ç'ıkıb, ol Karadaĝa ç'ıkdıkda, bakar k'i ovanın yerinde yeller eser ve bir k'imse kalmamış, ancak bir eski ç'adır var. T'ürk'men beyi ol ç'adırdan h'aber alıb k'endi dah'i onların arkasından yola revan oldu: biz gelelim şah İsmayile. şah İsmayil kırk gün t'ehammül idebileceğine asla aklı k'esmeyib, yanındak'i bulunanlara "arkadaşlar, şimdi ben uykuya yat'ıb, t'amam kırk gün uyuyacağım, olmaya k'i beni kırk gündend evvel uyandırarsınız" deyib yat'dı: P'adişah dah'i bir mük'emmel düyün t'edarik'ini görmeye başladı ise, kız t'arafından bir h'aber get'iren zuhur it'memesine vesvese edib, h'aber almak iç'ün emr eyledi bir t'at'ar gönderilib bir h'aber alınmasına. t'at'ar dır yola ç'ıkıb, ve ol Karadaĝa yet'işince bakdı k'i k'imse kalmamış. geruye avdet' ve P'adişaha "Efendim, ol ç'adırların yerinde bir karış ot' bit'miş" dedik'de P'adişahın bu cevabda k'eyfi bozuldu. bu h'aber şah İsmayilin kulaĝına gidince, şah İsmayil melil mahzun babasının huzurına gelib ağlayarak bu beyit'leri söyledi:

*Seherden oğradım hürü ğılmane,
Hani benim Güllüzarım gelmedi,
Aldırdım aklımı oldum divane,
Hani benim Güllüzarım gelmedi:*

*K'endi bir beyzade güzel dir eli,
Sedayi bülbüle okşat'dım dili,
Bir mine gerdanlı p'üsgürme benli,
Hani benim Güllüzarım gelmedi:*

*Cemaline giymiş dürlü elbise,
Onu gören medhin ider her k'ese,*

*K'ucdum gerdamndan aldım bir p'use,
Hani benim Gülizarım gelmedi:*

*Şah İsmayil der k'i sevdaya yandım,
Yarin nasihat'ın unudub kaldım,
Aşkın dolusunu iç'ib mesd oldum,
Hani benim Gülizarım gelmedi:*

Oldem P'adişah “Veziri ç'ağırın” deyu emr iyledi. Vezir dir gelib, P'adişah maslahat'ı evvelinden sonuna kadar bir bir nakl edib, ve t'at'arın get'irdiyi h'aberi dah'i ağnatdırb Vezirden bir ç'are mat'lub it'dik'de, Vezir “P'adişahım, bir sözüm var, eyer minasib ise söyleyim” dedik'de, P'adişah “söyle bakayım h'ayr ola” deyince Vezir, “P'adişahım gel bir t'ellal nida it'direlim, şöyle k'i, K'andihar P'adişahının oğlu Şah İsmayil bu günlerde evlenecek, K'andiharda ne kadar kız var ise cümlesi giyinib kuşanıb cumaa günü Gülşan bağç'esine cem olsunlar” dedik'de, P'adişah “pek' iyi olur” deyib, heman her t'arafa dellallar ç'ıkardı, P'adişahın emrini ahaliyi memlek'et'e beyan iylediler: İşt'e ol zeman bir adem kızların t'elaşını görmek' iç'ün K'andiharda bulunmalıydı: bu kızlar P'adişahın oğluna şirin görünmek' iddaası ile, bir birine nisbet'lerle giyinib kuşanıb, ve düzenlenib, Gülşan bağç'esine doldular: birde Şah İsmayil Gülşan bağç'esine gelib, k'öşge ç'ıkı, ot'urdukda gördü k'i, ne bakarsın memlek'et'de ne kadar kız var ise bağç'eye dolmuşlar. heman sazını eline alıb, bakalım kızlara ne söyledi:

*Bölük' bölük' olmuş hürü kızları,
Hiç' birisi Gülizare beynzemez,
Gönül sevdiyi dir güzel dünyade,
Hiç' birisi Gülizare beynzemez.*

*K'imi aller giymiş k'imi kırmızı,
K'imi gül devşirir k'imi nergizi,
K'imi Şeyh'ülislamın Vezirin kızı,
Hiç' birisi Gülizare beynzemez:*

*K'imi aller giymiş k'imi turuncu,
K'iminin ağızındak'i dişleri incu,
K'iminin koynunda cevahir kabi,
Hiç' birisi Gülizare beynzemez:*

*K'imi aller giymiş k'imi zeryabi,
K'iminin dünyada yok dur erbabi,
K'iminin koynunda cevahir kabi,
Hiç' birisi Gülizare beynzemez:*

*Şah İsmayil aşka yandı t'ut'uşdu,
Kızlar ile helallaşdı görüşdü,
Gülşan bağç'esine velvele düşdü,*

Hiç' birisi Gülüzare benzemez:

şimdi şah İsmayil böyle söyleyib, kalkdı konağına git'di. babası oğlunu huzuruna ç'ağırdıb, "oğlum bir Yürük' beyinin kızı iç'in bu kadar neye` melul olursun, ve hem yürük' kızı ol t'arafdan git'miş orada bir k'imse yok dır. gel oğlum şu kızzan ferağat' idelimde sana ondan güzel bir kız alı vereyim" dedik'de, heman şah İsmayil kalkıb p'ederinin elini p'us edib "ey benim dövlet'lu babam, sen şimden sonra bu yerlerde kal dersen ben buralarda kalamam, benim bu yerlerde k'imsenin kızına aşıklığım yok dır. ben bu memlek'et'den ğayrı git'meliyim, eyer Gülüzarı dah'i bulamazsam, bari yolunda öleyim" dedik'de, babası "gel it'me eyleme" deyu bir ç'ok nasihat'lar dah'i verdi ise h'ayr it'medikden, P'adişah ğazebe gelib. "var cehenneme git', senin ğibi evlad bana lazım deyil dır" deyib, karşısından kovdu: şah İsmayil dah'i anden hazineye girib, bir heybe dolusu alt'un` kılıc, ğarkı ve mızrak, cümle harb alat'ını alıb, dışarı ç'ıkdı. anden ah'ıra gelib. Kamer Tayı alıb, k'endi sarayına gelib hazırlanmakde olduğunda, validesine haber verdiler. o da heman P'adişaha varıb "şah İsmayil Gülüzarın ardından gidiyor, sen bir P'adişah olasın da bir evladının ç'aresini göremeyesin" dedik'de heman P'adişah kale kap'ucularına h'aber gönderib "kap'uları kap'ayıb k'endileri dah'i bir t'arafa kaç'sınlar" deyu emr iyledik'de, heman k'apucular k'apuları kap'ayıb k'endileri dah'i birer t'arafa kaç'dılar: birde şah İsmayil Kamer Tayına binib giderk'en, anası h'aber alıb, başının saç'larını yolarak, şah İsmayilin karşusuna ç'ıkıb, "oğlum nereye gideyorsun. sen bir P'adişah evladı olasın da, böyle bir kız iç'in dağlara düşesin" dediyyinde, ol dem şah İsmayile bir aşk gelib, aldı sazı eline, bakalım validesine neler söyledi:

Ana südün helal eyle,
Gözlerinden dökme abi,
Nayıl oldum ben bu derde,
Asla derdimin yok dur hisabi:

Ne babam derdime ağlar,
Bu hasret' cigerim dağlar,
Ben giderim anam ağlar,
İmdat eyle hakk cenabi:

Neyleyim dünyada vari,
Terk' iderim bu diari,
Ç'ün kaç'ırdım nazlı yari,
Dünyanın yok dır kararı:

Kamer T'aya vurdum zengi,
Bülbül öt'er seher vakt'i,
Babam boş koymasın t'ah'di,
Yıkılır t'ac u mihrabi:

Kamer T'ayı saldım yola,
Ç'ığırdım kırkları bile,
İmdat eyle şah İsmayile,
Olayım h'aki t'ürabi:

bunları dedik'den sonra yola ç'ıkıp, bakdı k'i kale kap'uları kap'alı ve kap'ucular meydanda yok, heman Kamer T'ayı ol yana bu yana oynadı, anden bir üzengi vurub, nasıl k'i kale kap'usuna bir güz vurdu ise, kale kap'usu dır t'arumar olub düşdü, anden yola revan olub, ol ç'eşmenin başına geldik'de, Şah İsmayile bir ğaflet' gelib orada sazımı alıb, başladı bu beyit'leri ağlayarak söylemeye:

*Yat'muş ıdım bende h'abı ğaflet'de,
Derunim aşk ile doldu neyleyim,
Erenlerin sırrı bize ğalib dir,
Sevdasın serime saldı neyleyim*

*Bilmem melek mi dir yoksa mı hürü,
Arayıb bulmah ol nazlı yarı,
Kat'mer kat'mer olmuş yüzünün nuri,
Ann şavkı aklım aldı neyleyim*

*Şah İsmayil bilir bülbül dilinden,
Ayrı düşdüm şimdi nazlı yarimden,
Bade nuş eyledim kırklar elinden,
Yolumuz ğurbet'e düşdü neyneyim*

Böyle deyib k'esdi. anden ç'eşme başından kalkıp at'ına binib, t'azıyı ceyrana saldı ğı yere geldik'de, yine bunu bir ğaflet' alıb, bakalım orada neler söyledi Şah İsmayil:

*Ben t'azımı bunda saldım ceyrane,
K'ül oldu vicudim döndü bir yane,
T'erk' it'miş vet'anın git'miş bir yane,
Yayla benim Gülizarım gördün mi:*

*Beni mecnun edib da ğlara saldı,
Git'di ğı yolları bilmeyib şaşdı,
Ben neyleyim gülüm benim ciyerim deri,
Yayla benim Gülizarım gördün mi:*

*Şah İsmayil kalbi mahzun gideyor,
Akl u fikri başdan bir h'oş uç'yor,
Bu yaylada melil melil bakıyor,
Yayla benim Gülizarım gördünmi:*

Şimdi bunu söyleyib ol aradan at'ına binib, yola revan olub, yirük' ç'adırlarının oldu ğu yere geldik'de, bir de bakar k'i ç'adırların yerinde yeller eser cinler ç'elik ç'umak oynar bir k'imse yok, ve ol yerlerde adam boyunda ot'lar bit'diyini gördük'de gözleri yaş ile dolub, bakalım yine ne söyledi:

*Yine üçe da ğlar ç'ök'müş dümane,
Akdı ç'eşmim yaşı döndü ümmane,*

*Bir h'aber sorayım ç'ayır ç'imene,
Ç'imen benim Gülüzarım gördün mi:*

*Bilmem Hinde git'di yoksa Yemene,
Bilmem bu derdimi desem k'ime ne,
Aceb k'imler konu nazlı yarime,
Seller Gülüzarımı gördünüz mi:*

*Bilmem Mısra git'di bilmem Halebe,
Genç yaşımda beni saldı at'eşe,
Bir h'aber sorayım dağ ile t'aşe,
Dağlar t'aşlar Gülüzarım gördünüz mi:*

*Yük'sek'lerden gelen geç'en t'urnaler,
Ala bilirmiyim sizden bir h'aber,
Güz geldik'ce dök'er gözeli başlar,
Güller Gülüzarım gördünüz mi:*

*şah İsmayil bend ol yarin sözüne,
Bi ot düşmüş yüreyimin üstüne,
Dah'i t'ifil ik'en düşdüm peşine,
Yollar Gülüzarı gördünüz mi:*

Bu beyit'leri söyledik'den sonra oradan kalkdı, ve at'ına binib yola revan oldu bir gün, beş gün derk'en t'emam bir aylık yol aldı. esnayı rahde bir düz ovaya yet'işib, bakdı k'i ovanın ort'asında bir müzeyyen saray var, ol saraya yaklaşıb gördü k'i, ne bakarsın, gözler kamaşır ve ayne gibi p'arlar, kap'usunu aradıkda bulamadığından, heman orada şah İsmayil sazını eline alıb, başladı bu beyit'leri söylemeye:

*K'andihardan geldim sana,
Saray senden yol ist'erim,
Beni savma yana yana,
Saray senden yol ist'erim:*

*K'im yap'mış bunun yap'usun,
Ne yük'sek' kurmuş binasın,
Bulaydım yap'an ustasın,
Saray senden yol ist'erim:*

*Yok dır kap'usu geç'eyim,
Kanadım yok dır uç'ayım,
Bir su verin kana kana iç'eyim,
Saray senden yol ist'erim:*

*Şah İsmayil geldi sana,
Sendek'i olan mihmana,
Beni koyma yandan yana,
Saray senden yol ist'erim:*

Bunu söyleyib dört t'arafına bir eyice nazar idüb bakdı k'i kap'usu yok dır, heman atını sürüb, sarayın yanına gelib, nice bir güürz vurdu ise, sarayın bir t'arafı yıkıldı, iç'eriye girib at'ını bir t'arafa bağlayıb, k'endi dah'i nerdibanden yokarıya ç'ıkıb, gördü k'i sekiz oda var, ve yalnız bir odası p'erdeli idi, heman ol p'erdeyi aç'dıkda bakdı k'i ne bakarsın bir alâ gözlü kız k'ergef işler ve gözlerinden yaş yerine kan damlar. Şah İsmayil bu kızı böyle görünce, heman orada sazını alıb, bakalım kıza ne söyledi ve kızdan ne cevab aldı:

ALDI ŞAH İSMAYİL

*Benim bir derdim var senden beş bet'er,
Söyle Peri ne dir derdin bileyim,
Gizli derdlerine derdler kat'ayım,
Söyle Peri derdin ne dir bileyim:*

ALDI KIZ

*Sefa geldin ot'ur derdimin vari,
Derdim ç'ok dur sana nice söyleyim,
Alem t'abib olsay derman bulamaz,
Derdim ç'ok dır sana nice söyleyim.*

ALDI ŞAH İSMAYİL

*Ben senin derdin bilsem gerek' dir,
Hasret'imni senden alsam gerek' dir,
Kolum oynar kılıc çalsam gerek' dir,
Söyle Peri ne dir derdin bileyim:*

ALDI KIZ

*Felek vurgunuyum ağrıyor başım,
Didem kan ağleyib dök'er göz yaşım,
Düşmana gönderdim yedi kardaşım,
Derdim bu dır sana nice söyleyim:*

ALDI ŞAH İSMAYİL

*Dayanamam edasın ----ma,
Bu zezem sükk'er gibi özüne,
Gel hey Peri benlik' it'me özüne,
Söyle Peri derdin ne dir bileyim:*

ALDI PERİ

*Kul olayım senin şirin diline,
Yolcu isen var git' doğru yoluna,
Rahm eyle gel ben t'ek' mecnun kuluna,
İgid derdim ç'ok dur nice söyleyim:*

ALDI şAH İSMAYİL

*Doğru söyle Peri derdin bileyim,
Uğuruna canım feda kılayım,
Her dürlü derdine derman olayım,
Söyle Peri ne dir derdin bileyim:*

ALDI PERİ

*Diyne iyid benden doğru cevabı,
Neyleyim seversen h'ayr u sevabı,
Yedi kardaş ç'eker gönül ezabı,
Derdim bu dur sana nice söyleyim:*

ALDI şAH İSMAYİL

*H'ayli dem dir yar cemalin görmedim,
Girib bağç'esine gülün dermedim,
şah İsmayilem ben mürada ermedim,
Söyle Peri ne dir derdin bileyim:*

ALDI PERİ

*Ne ah'arden geldin ömrümün vari,
Niç'ün vurdun yıkdın burcun hisari,
Sana kurban olsun bu Güllü Peri,
Ağam bu dır derdim nice söyleyim:*

şah İsmayil Gül Peri ile söyleşdik'den sonra, bir birine aşık olub, başladılar muhabbet'le şeftalilerin olmuşlarını t'op'lamaya ve olacakları dah'i meydana at'dılar. Şimdi şah İsmayil söze gelib "canım Peri senin kardaşların nereye git'diler" deyu süal it'dik'de` Gül Peri ağlayarak, "şu karşık'i koca dağın ardında Devler ile ceng it'meye git'diler, ve hem bu gice vakaamda gördüm k'i kardaşlarımın ik'isi şehid olmuş, ben ağlamayım da k'im ağlasın" dedik'de, şah İsmayil "gel ol dağın yolunu bana göst'er, gideyim bakayım nasıl olmuş" dedi ise` kız dah'i "gel ağam yolunu göst'ereyim" deyib, aşığa enib dağın yolunu t'arif eyledi: şah İsmayil doğru ol dağa ç'ıkıb` gördü k'i ik'isi şehid olmuş ve beş kardaş ceng ideyorlar. şimdi şah İsmayil k'endi k'endine dedi, "azlığa git'sem benlik iyledi derler, ç'okluğa git'sem, korkdu derler, bari ik'i asker'in ara yerlerine varayım da, bir Tangrı selamını vereyim, her k'im alırsa ol t'arafa gideyim" deyib` ort'a yerlerine vardı selam verdi. ol beş kardaşlar selamını aldılar, ol vakit şah İsmayil sazını eline alıb bakalım Devlere neler söyledi:

*Üce dağ başında sak'in eyledim,
Aman Allah aman sen imdad eyle,
Yok dır anam at'am beni kayıra,
Aman Allahım gel sen imdad eyle:*

*Yarat'dın ademi, havada kuşu,
Hük'münden t'it'ret'din dağ ile t'aşı,
Mevlam sen kurt'ar gel yedi kardaşı,
Aman Allah aman sen imdad eyle:*

*Yarat'dı güneşi cümle alemi,
Her vakıt' okunur ismi k'elami,
Varayım vereyim T'angrı selami,
Aman Allah aman sen imdad eyle:*

*Karşıda görünür bir büyük' ordu,
Mevlam bana verdi bu aşk u derdi,
Gıt'di Gülizarım boş kaldı yurdu,
Aman Allah aman sen imdad eyle:*

*Şah İsmayil geldi girdi meydana,
Sürem Kamer T'ayı varam düşmana,
Çek'em Zülfi'h'arı boyansın kana,
Aman Allah aman sen imdad eyle:*

Beyit'ler t'emamında at'dan aşağı fırlanıp, at'ın kolanını yedi yerden çekip, yine bindi. zülfi'h'ara el at'ıp, ya Allah deyib Devlerin iç'ine bir giriş girdi k'i, ve canı gönülden bir kılıc oynat'dı k'i cayır cayır Devşeri kırmağa başladı. bir ande Devlerin kanını yere dök'dü. bir ande dah'i cümlesini kırıp ve k'endi bir t'arafa çekilib ot'urdu. Şimdi bu beş kardaş dah'i Şah İsmayilden korkdular zik'r itme ile k'i, bizleri dah'i şimdi kırar deyu. Heman k'üç'ük karndaşları "canım bu iyid bize düşman olsa, gelib bizim düşmanlarımızı kırmaz ıdı. şimdi bu iyide buyurun bir k'ahve iç'elim dimek' minasib deyil mi dir" dedik'de, büyük' kardaşları "sen var davet' eyle" dedi: Ol dem k'üç'ük' karndaşları ileraye gidib, Şah İsmayili seraya davet' eyledi. Şimdi bunlar beraber seraya gelmek' iç'ün yola ç'ıkıldılar, emma seraya yakın gelince k'üç'ük' karndaşları ileraye varıp, gördü k'i serayın bir yanı yıkılmış. orada gayet' h'ırslanıp, "seni gidi saç'ı buç'uk mek'k'âre, biz ik'i karndaşdan ayrıldık, sen ise bunda sefa sürersin. şimdi seni kırk p'arç'a iderim" deyib, iç'eruye gidib gördü k'i, kızkarndaşı k'ergif işleyor, heman kızkarndaşının üzerine hücum birle "brre kız, buraya k'im geldi" dedik'de, kız dah'i "bir kır at'h iyid geldi" deyu cevap verince ol dem k'endilerine gelen p'ehlivan olduğunu ağnadı: İmdi kızkarndaşına "bir ocak kahve p'ışir" dedik'de, kız dah'i kahveyi p'ışirmeye meşğul olmakde olsun, bu t'erafdan Şah İsmayil büyük' karndaşleri ile beraber seraya dah'il oldu: Bunlar dır ot'urub, kahve t'üt'ün iç'ib, k'eyfleri t'emam olduktan sonra, beş karndaş müşavere iylediler k'i "kızkarndaşımız şu iyide verelim" deyu, ve gelib Şah İsmayile "Şahzadem, Allahın emri üzre kız karndaşımızı sana vereceyiz ve hem verdik' mübarek' olsun" deyib, başladılar şek'erli şerbet'ler iç'meye. bunlar dır kız ile bir arade zevk u sefade olsunlar, emma Şah İsmayil Gül Peri ile

yat'dığı vakıt' araya kılıc koyub öyle yat'arlar idi, ve t'en t'ene asla dokunmaz idi: Bir gün şah İsmayil deruni dilden bir ah ç'ek'ib felek' ayinesini siyah eyledik'de, heman Gül Peri "Ey efendim, bu ne demek olsun, bizim bir ek'sik'liyimiz olmadığı halde sizin a h ç'ek'menizin sebebi ne olabilir" dedik'de, şah İsmayil "gerçi bizim bir şeyimiz ek'sik' deyil amma, ben senin gibi bir Gülüzardan ayrıldım, ben onu bulmadıktan sonra benden k'imseye meded olmaz, ve hem onun hasret'i iç'erimi yakıyor, aman Gülperi hanım doğru söyle, eger buralardan geç'ti ise, bana h'aber ver k'i gideyim bulayım ve onu da seni de alıb beraberce K'andihara gidelim" dedik'de, Gül Peri "H'ayr efendim, benim ondan hiç' bir h'aberim yok dır" deyib kalkıb karndaşlerine "işit'diniz mi enişdeniz gidiyor, gelin bakın" dedik'de, heman karndaşleri gelib "şahzadem nereye gidecek'siniz" dedik'lerinde, ol dem şah İsmayil "ağaler, benim bu diara geldiğimin sebebi', benim bir sevdiğim var ıdı, onun iç'in ben bu t'arafa gelmişim, acaba bu t'arafdan geç'ti mi deyu sormak iç'in sizlere rast' gelib, hemşireniz bana kısmet oldu, lak'in ben onu bulmadıktan sonra, benden bir ferddi medar olmaz" dedik'de, karndaşları "Allah selamet versin amma, şahzadem, yolunun üst'ünde bir arab var dır, eli p'ek' kanlı dır, k'endini gözet', seni Allaha ısmarladık" dediler. ol dem şah İsmayil veda edib ve Gül Peri ile öpüşüb, yola revan oldu, t'amam kırk gün gidib, kırk birinci gün arab üzenginin sarayına yakın geldi, bir de ne bakarsın, gördü k'i bir ova iç'inde bir alâ saray var, ve sarayın önünde bir az ç'adırlar kurulmuş, ve ç'adırların yanlarında ol kadar askerler var k'i, hesabı malüm deyil. şimdi şah İsmayil ol ç'adırların yanına geldi, amma bunu k'imse görmedi. heman bir ç'adır iç'ine girdi, gördü k'i bir lenger ik'i kaşık ve ik'i dilim ek'mek' var. Heman lengerin kapağı aç'dı k'i ne bakarsın, p'ilav lak'in kırmızı kan ile p'işmiş, heman şah İsmayil kaşığın birini alıb yemeye başladı. bu p'ilavı yer ik'en ö't'e t'arafdan Arab üzengi haykırarak bağırdı "ey iyit, ona kanlı p'ilav derler. benim ile imt'ihan ol da öyle başla yemeye" dedik'de, orada şah İsmayil sazını eline alıb, bakalım Arab üzengiye ne söyledi:

ALDI şAH İSMAYİL

K'andihardan geldim mürad almağa,
Aman Arab gel incit'me beni,
Koyu ver k'i gideyim k'endi yoluma,
Aman Arab aman incit'me beni:

ALDI ARAB

Sahradan bir k'ek'lik' düştü duzağa,
Avını şaşırmuş düşünüb gider,
Korkusundan dudakları ç'at'lamış,
Ağlaşır gözünden yaş akıb gider:

ALDI şAH İSMAYİL

Canım Arab düşme benim p'eşime,
Deyme şahin p'enç'e vurmaz leşime,
şimdi nazar eyle t'ez savaşıma,
Aman Arab gel incit'me beni:

ALDI ARAB

Ç'ıkıb yük'sek'lerden kaya bakarım,
Gelen düşmanları vurur yıkarım,

*T'una seli gibi kanlar saç'arım,
Akan ç'aylar coşu verir gider:*

ALDI ŞAH İSMAYİL

*Neylersin gelenden alırsın bacı,
Öldürürüm Arab yok dır ilacı,
Yıkarım başına sarayı t'acı,
K'ölen olam Arab incit'me beni:*

ALDI ARAB

*Ç'oğundan almışım bunca şik'âri,
Görmezmin k'elleden bunca hisari,
Ç'okları sen gibi ağılet'dim zari,
Buraya gelen bize baş verir gider:*

ALDI ŞAH İSMAYİL

*Hezaran kalkanı alam elime,
Ç'ağırırım H'ızırı kırkları bile,
Mevlam imdad eyle Şah İsmayile,
Mevlanın aşkma öldürme beni:*

ARAB

*Ç'ocuksun meydanın deyilsin dengi,
Korkusundan kaç'mış yüzünün rengi,
Hiç' sen duymadın mı Arab üzengi,
Buraya gelen bize baş verir gider:*

Şimdi bunlar böyle söyleşib dururk'en, Şah İsmayil bakdı k'i, ne bakarsın bir Arab k'i, bir dudağı yerde ve ol bir dudağı K'eşiş dağından nşan verir. Şah İsmayil Arabı görünce, “*ne bağırb ç'ağırıyorsun, in aşğa senin ile merdane ceng idelim, ya Allah sana verir ya bana*” dedik'de` heman Arab üzengi yerinden kalkıb, ah'ıra enib Kara bacağın üst'üne binib ik'i yüz elli bat'man gürziyi eline alıb meydana ç'ıkıdı. Şah İsmayil Arabın meydana geldiğini gördük'de, heman k'endisi dah'i yerinden sıç'rayıb Kamer T'ayın üzerine binib Araba karşı vardı. şimdi Arab “*ç'ocuk hamla eyle*” dedik'de, Şah İsmayil dah'i “*hamla senin dir*” dedi, oldem Arab k'endi k'endine mülâhaza edib “*bundan neolacak, ben bunu bir hamlada alırım*” deyib, bir nağara basıb gürzü yedi yerinden kavrayıb, hamla eyledi. ve gürzü sip'er t'ut'ub gürzü gürziye dokundukda at'eşler saç'ıldı, ik'isi dah'i t'ozlar iç'inde kaldılar, Şah İsmayili alıb savurdu, vakaa k'endisine bir zarar olmadı ise de, anasından emdiyi südü burnundan geldi. emma Arab dah'i “*ey vah şu ç'ocuğa yazık it'dik*” deyib, meydan başına vardı. Şah İsmayil heman k'endisini devşirib canı gönülden bir nağara vurdu k'i, cihan güm güm gürlemeye başladı. Arab bunu işidince korkusundan dudakları ç'at'layıb, kaç'maya yüz t'ut'du ise de Şah İsmayil “*bre Arab, nereye gideyorsun, aldığım gibi sana veremezsem anamdan emdiyim süd bana haram olsun, iş't'e geldim dur*” deyib, Arab ile gürzi gürziye` kılıc kılıca` ve gargı gargıya gelince, inayet'i bari Şah İsmayil bir gürzi vurduğu gibi Arabın at'ı t'ek'erenib, ve Arab dah'i at'dan yuvarlanıb t'ek'er mek'er oldu. Heman Şah İsmayil at'dan aşğa enib,

ve Arabın gök'sü üzerine ot'urub, belinden ğanç'eri ç'ıkarıb Arabın gök'süne vuracak mahalde, Arab yüzünden nikabi kaldırdı, Şah İsmayil bakdı k'i, Arab dedigimizin yüzü ayın on dördü gibi p'arlamaya başladı. Şimdi Şah İsmayil Arabı böyle görünce akli başından gidib, oraya yıkılıb kaldı, oldem Arab üzengi "ben şimdi buldum ağamı bre kızlar ç'ap'uk su get'irin" deyu emr iyledi: Şimdi kızlar suyu get'irib, ve Şah İsmayilin yüzüne serp'ib, akli başına get'irdiler. anden Arab Şah İsmayilin kolt'uğuna girib, nerdibanden yokarı ç'ikardıb, h'as odaya ot'urdular, Şah İsmayil beş gün bu odada Arab ile muhabbet' iyleyib vakt' geç'irirk'en, günün birinde Şah İsmayil bir k'erre a h edib felek ayinesine siah et'dik'de, Arab üzengi "aman efendim ne iç'in ah ideyorsun söyle bakayım" dedik'de, Şah İsmayil "benim bu diyara gelmemin sebebi bu dır k'i, benim bir derdim var ve bu derdim iç'in bu diare gelmişim, bu derdi dağ'lere yük'le'sem dağlar göt'üremez. ben bir alâ gözlü yarden ayrıldım, anı bulmayınca benden k'imseye medar olmaz" dedik'de Arab dah'i "efendim, derdini bana bir eyice nakl iyle, ben senin derdine derman olurum" dedi. ol dem Şah İsmayil "sult'anım benim derdim, T'ürk'men beyinin kızı Gülüzâr hanım, benim nişanlım ıdı. anası razi olmayıb kızı alıb kaç'ırmış, ve nereye kaç'ırdığı malün deyil dir. bende arkasına düşüb arark'en, siz bana kısmet' oldunuz. eger h'aberin var ise söyle gideyim" dedik'de, Arab "ey efendim, senin ile beraber gidelim arayıb bulalım, canım senin yoluna feda olsun" deyib, ol arada hazırlanıb, ve ol mahalden kalkıb Hind t'arafına revan oldular: Bunlar kırk günden Hinde dah'il olub, bir gün şehrin iç'ini gezerk'en, Hindin üsd başında bir h'arab ev iç'inde bir koca karı buldular. ve yanına varıb selam verdik'lerinde "valide bu gice sana misafiriz" dediler. Koca karı "oğlum eyi amma burada sizin beygirlerinizi bağlayacak yerim yok dur" deyince, Şah İsmayil elini cebine sokub, bir avuc alt'un koca ninenin eline verdi. koca karı alt'unları görünce "oğlum, evin alt'ında bir ah'ır var dır", at'larını ah'ıra bağlayıb, ol gün onda mihman oldular, ve akşam yemeyi yeyib yat'mak üzre ik'en, sahat'ın ik'i sularında kulaklarına saz t'ef avazı geldi. bunlar koca karıya "valide bu saz tef avazı ne dir" deyu süal it'dik'lerinde, koca karı "oğlum bizim Hind şahının bir oğlu var geç'enlerde T'ürk'men beyi buraya geldik'de Şah T'ürk'men beyinin Gülüzâr isminde kızını oğluna alı verecek idi ise de kız 'benim kırk gün yasım var, kırk günden sonra alırım' deyu cevab iylemiş: Şahzade bu kadar vakt'a t'ehammül idemediyinden her akşam böyle ç'alğılar ile eylendiriyorlar, ve bu akşam dah'i onbeşinci gicesi dir" dedik'de, Şah İsmayil dir kanı tep'esine sıç'rayıb Arab üzenginin yüzüne bakdıkdı, Arab "Allah k'erim dir, Mevla güzel yap'ar" deyib, ol giceyi bu mülhazalar ile geç'irdiler: ç'ün sabah oldukda, Arab üzengi Şah İsmayil ile kalkıb, k'endi esvablarından koca karıya bir kat' esvab giydirib, ve bir avuc alt'un dah'i verdik'de, Şah İsmayilde nşanlının alt'un t'arağını yanında bulunub ol dah'i alt'un t'arağını koca nineye verib "valide şimdi bir yol ile Gülüzârın evine gidib bu t'arağı onun eline verirsin, aman valide bunun cevabını senden ist'erim" deyib, koca karıyı gönderdiler:

İmdi koca karı düyün evinin yolunu t'ut'ub eve gelince, kap'uyu ç'alıb iç'eri girdi ve "kızın kına t'asını vereyim" deyerek nerdübanden ç'ark'ın, Gülüzâr rast' gelib "koca cadı, elindeki kına t'asını bırak, yoksa şimdi seni nerdübanden aşığa at'ıb, kırk p'arç'a iderim" dedik'de, karı dır koynundan alt'un t'arağı ç'karıb kıza göst'erdı. şimdi Gülüzâr hanım t'arağı görünce, yanında olan kızları dışarı savıb, "gel ben seni ç'okdan görmemiş idim" deyib koca karıyı yanına aldı, t'arağın ve t'arağı getirenin üzerine süaller eyledik'de koca karı "kızım senin ift'ade aşık olduğım Şah İsmayil benim h'anemde misafir dir," deyu cevab eyledik'de Gülüzâr hanım "e'y valide azizim şek'erden lezizim, ben şimdi Gülüst'an bağç'esine gideceyim ağşama kadar orada gezmek'deyim, onlarda oraya gelib beni bulsunlar" dedik'de heman koca karı k'endi h'anesine dönüb Şah İsmayile Gülüzârın cevaplarını söyledi: Şimdi bunlar koca karının get'irdiyi cevaplarından ğayet' h'oşlanıb, h'arçlık olarak bir miktar alt'un verdiler: her ne ise vakt' ah'şam oldu. bunlar kalkıb at'larını ç'ek'ib yola revan olub, Gülistan bağç'esine vardılar. Gülüzâr hanım Şah İsmayili görüb, Şah İsmayil dah'i Gülüzâr hanımı görünce, birbirlerinin boyunlarına sarılıb "efendim seni gök'de arark'en yerde buldum" deyib bir az vakt' can söhbet'i it'diler, ol vakt' Şah İsmayil bir efk'âr gelib aldı sazı eline bakalım ne söyledi ve kızdı ne cevab aldı:

ALDI ŞAH İSMAYİL

*Bende bildim t'aze gelin olmuşsun,
Giyinmiş kuşanmış al ile gelir,
Girmiş yar bağç'esine delmiş devşirmiş,
Dost'una bergüzar vermeye gül ile gelir:*

ALDI KIZ

*Senden ayrılah bir dem gülmedim,
Nişanım sende dir yar sefa geldin,
Ben meylim k'imselere vermedim,
Derdimin dermanı yar sefa geldin:*

ALDI ŞAH İSMAYİL

*Yeter oldu bu sit'emler yet'işir,
Göz göz oldu kara bağrım t'ut'uşur,
Ben sanırdım dudu kumru öt'üşür,
Sevdiğim bana şirin dil ile gelir:*

ALDI KIZ

*Yıkılsın bağç'eler çayru neyleyim,
Dök'ülsün ayvalar narı neyleyim,
Senden özge çayru yarı neyleyim,
Derdlere dermansın yar sefa geldin:*

ALDI ŞAH İSMAYİL

*Şah İsmayil geldi girdi gülşane,
Akar ç'eşmim yaşı döndü ümmâne,
Adulerin h'aber verir düşmane,
P'adişah dır ağır el ile gelir:*

ALDI KIZ

*Sefa geldin sefa ömrümün vari,
Uğruna ç'ek'erim ah ile zari,
Sana kurban olsun bu gülüzari,
Derdimin dermanı yar sefa geldin:*

Şimdi bunlar böyle söylerk'en, heman Arab üzengi celallanıb, Gülüzar hanımı el p'enç'e edib, ve at'a bir üzengi vurub Şah İsmayil ile beraber yola revan oldular, giderk'en bir ç'eşme başına yet'işib, şunda bir az eylenelim deyerek' muhabbet'e başladılar, bu minval üzre konuşub dururk'en, Arab üzengi söze gelib "efendim ç'ok zaman dır bir birinizi görmediniz, gelin efendim şurada bir mukdar Gülüzar hanım ile sarılıb yatın, ben sizi beklerim" dedik'de heman Şah İsmayil kız ile kucak kucağa gelib ve elleri dah'i bir

birine sarıb yat'dılar. bunlar uyumakda olsunlar, şimdi kissei başka yüzden diyne. bir de Hind t'arafından bir kara düman zuhur iyledi. Arab üzengi bakdı k'i hisabsız asker geliyor, heman hazırlanmağa başladı, ve oğlan ile kızın yanına gelib, gördü k'i ik'isi dah'i mışıl mışıl oyuyorlar, bunları uyandırmaya kıymadı. heman döndü ve at'mın üzerine binib, ve sek'sen bat'man gürziyi eline alıb askere karşı vardı. bir nağara basdı k'i sanırsın gök gürlmeye başladı ve ac kurt koyuna salar gibi saldı, bir azını kırdı bir azı dah'i kaç'ırdı ve t'emam bir sahat'da cengi fet'h edib k'endisi dah'i geri döndü. bunların yanına vardı bakdı k'i daha uyuyorlar, yine uyandırmaya kıymayıb, Arab üzengi sazı aldı bakalım bunlara neler söyledi:

ALDI ARAB

*Gine düman ç'ök'dü Hindin yoluna,
Uyan hey sevdiğim gör neler oldu,
Dört' yanımız döndü kara dümana,
Uyan hey sevdiğim gör neler oldu:*

*şimdi h'aber gider Hinde Yemene,
Onlarda susamış bir avuc kana,
Bir t'ilki neylesin bir ac arslana,
Uyan hey sevdiğim gör neler oldu:*

*şimdi menzil git'di gelir habeşi,
Ben de onlar ile it'mem savaşi,
Dereler doldurdum kan ile leşi,
Uyan hey sevdiğim gör neler oldu:*

*şimdi h'aber gider gelir Frengi,
Onlarda iderler bizimle cengi,
Gör neler iyledi Arab üzengi,
Uyan hey sevdiğim gör neler oldu:*

Arab üzengi bunları söyleyib dururk'en, şah İsmayil uyanıb, "aman Arab, bir az kahvalt'ı get'ir yeyelim" dedik'de Arab üzengi yerinden kalkıb "buyurun efendim şurada beş on k'ek'lik' vurdum hayde gidelim p'işirelim" deyib, Arab bunları alıb leşlerin yanına geldiler. şah İsmayil bunları böyle görünce, heman korkusundan geruye dönüb` hazırlanıb at'larına sivar olub, yola revan oldular gide gide günlerde bir gün Arab üzenginin sarayına dah'il oldular. beş on gün orada eylenib, yük'de h'affif p'ahada ağır malleri alıb t'ekraren yola ç'ıkıldılar. anden Gül Perinin sarayına dah'il olduklarında` Gül Perinin karndaşları bunları karşılayıb, at'larından aşağı indirib "buyurun" deyerek', bunları nerdübanden yokarı ç'ıkarıb, Gül Perinin odasına varıb ot'urdular. bunlar söhbet' it'mek'de ik'en, Gül Peri oradan iç'eruye girib şah İsmayile yaklaşarak elini öp'dü ve Gülüzar hanımın yanına varıb` konuşmaya ot'urdu. Elhasil şah İsmayil orada dah'i üç' gün misafir oldukdan sonra, şah İsmayil Gül Periye "hazır ol k'i gidelim" dedik'de, Gül Peri karndaşlarına gelib "biz gideyoruz sizde hazırlanın k'i gidelim" deyince, karndaşları, "h'ayr hemşire, bizler gelemeyiz, sizlere uğurlar olsun" ve yerlerinden kalkıb şah İsmayilin yanına varıb "şahzadem. sizler gideceyimişsiniz, Mevlam selamet' versin" deyince, şah İsmayil ve Arab üzengi ve Gül Peri hazırlanıb, at'larına sivar olub "duadan unut'mayın bizi" deyib yola revan oldular: Günün birinde K'andihar şehrine yakın bir ç'eşme başına gelib, ik'i tarafa nazar edib bakark'en, bir

ç'ift'ci gelib yer öp'üb "*Şahzadem sefa geldin h'oş geldin*" dedik'de, Şah İsmayil "*h'oş bulduk, hayde Şah babama git' söyle k'i koç'u göndersin*" dedik'de, ç'iftci yola çıkıp doğru P'adişahın serayına gelib huzuruna ç'ıkıp, "*müjde P'adişahım, Şah İsmayil geldi*" deyu müjde iyledik'de, P'adişah dah'i bir avuc alt'un ihsan edib koç'ucu başıya dah'i "*bir koç'u göndersin*" deyu emr eyledi. İmdi koç'ucu başı koç'uyu alıb, ve ol ç'eşmenin başına get'irib gördü k'i Şah İsmayil ile üç' t'anede ay p'arç'ası kızlar var, heman geri dönüb ik'i koç'u dah'i hazırlayıb, aldı geldi. İmdi bu koç'uların birine Gülizar hanımı birinede Gül Periyi ve ol birine dah'i Arab üzenği bindirib, üç'ü bir yerde yola ç'ıkdılar. şimdi giderk'en Arab üzenği arabanın iç'inde bir remil at'ıb remil fena geldik'de, heman Şah İsmayili ç'ağırıp, "*Şahzadem, bizi babanın serayına göt'ürme, başka konağa gidelim zira remil fena geldi*" dedik'de, Şah İsmayil "*baş üst'üne*" deyib babasına h'aber gönderib, başka konak hazırlat'dı. bunlar şehire geldik'lerinde, h'ademeler bunlara karşı ç'ıkıp, izzet' u ik'ram ile konağa endirdiler: Arasından bir kaç' gün geç'ip Şah İsmayilin validesi hanım Sult'an beraberince beş on cariye alıb, "*Varayım bakayım gelinlerim ne yap'yıyorlar ve ne iş'lerler*" deyib, Şah İsmayilin konağına geldik'de, kızların üç'ü birden nerdübanden aş'ağa enib, kolt'uklarına girib yokarıya ç'ıkardılar ve hanım Sult'anı k'öşede bulunan sırmalı minderin üst'üne ot'urt'duklarında, kızların üç'ü birden el p'enç'e divan durdular: Şimdi hanım Sult'an bunlara nazar edib dururk'en, yüreyine haset' düşüb bir dürlü orada duramayıp, t'ezce yerinden kalkıp sarayına döndü: Akşam olub P'adişah hareme geldik'de, hanım Sult'an t'elaş ile P'adişaha "*bu sahat Şah İsmayili öldürüb gelinleri almahsın yoksa k'endi k'endimi helak' iderim*" dedik'de, P'adişah "*Neye böyle yaban sözler söyleyorsun, hiç' bir adam evladını öldürür mi ve hemde gelin demek' evlad demek' dir, nasıl onları alabilirim*" deyib sarayına dönüb k'endi k'endine mülhaza edib düşünürk'en "*varayım gelinlere bende bakayım*" deyib, kalkıp Şah İsmayilin konağına git'di. şimdi kızlar P'adişahı görünce üç'ü birden aş'ağa enib P'adişahın kolt'uklarından girib, nerdübanden yokarı ç'karıp, mücevherli t'ah't'a buyurdub ot'urt'dular ve üç'ü birden el p'enç'e divan durdular: P'adişah bir ona bir şuna nazar edib bakark'en, ol dah'i divan duran kızlara vurulub ve aş'kından yerine ot'uramayıp derakab yerinden kalkıp sarayına geldi, birde "*Veziri ç'ağırın gelsin*" deyu emr eyledik'de, Vezir dir huzuruna ç'ıkdı: P'adişah gazebe ile Vezire "*var ç'ap'uk Şah İsmayili öldürüb, kızları al buraya get'ir*" dedik'de, Vezir yer öp'üb, "*P'adişahım, Şah İsmayil t'ezeli k'endini ele vermez, gel buna diger bir t'ert'ib kuralım*" dedik'de, P'adişah "*sen bilirsin*" dedi: Oldem Vezir "*P'adişahım, bir ziyafet' t'ert'ib edib, ve yemekleri zehirleyib, Şah İsmayili davet' idesin, olur ise böyle olur*" dedik'de, heman P'adişah Gülşan bağç'esine bir ziyafet' t'ert'ib edib, Şah İsmayili davet eyledik'de Şah İsmayil "*baş üst'üne*" deyib hazırlanıb giderk'en, Arab üzenği bir remil at'ıb, Şah İsmayile "*gel Şahzadem, şu möhürü al ve gelen yemek'lerin üzerine gezdirib öyle yeyesin*" dedik'de, Şah İsmayil möhürü alıb, doğru Gülşan bağç'esine geldik'de, P'adişah "*buyurun oğlum*" deyib, yer gösterdi: her ne hal ise, bir az müsahebet'den sonra, yemek'ler gelib, Şah İsmayil her yediyi t'aamların üzerinden mahud möhürü gezdirib, öyle yer idi. yemek'den sonra, babasının elini öp'üb konağa döndü: P'adişah Şah İsmayilin ölmediyini h'aber aldıkda, Veziri huzuruna ç'ağırıp, "*lala bu t'ert'ib fayide it'medi*" dedik'de Vezir, "*P'adişahım, Mevlanın öldürmek' istemediyi kulu biz nasıl öldürebiliriz*" dedik'de, P'adişah gazeblenib "*olmaya k'i sağ kalsın, anın vicudini dünyaden kaldırmanın bir yolu düşünmelisin*" dedik'de, Vezir oldem başka bir t'ert'ib düşünüb "*P'adişahım, sizler eyi sat'ranc bilirsiniz, Şah İsmayilde bilir, imdi bir gün onu davet' edib sat'rac oynarsınız, ol sizi yenerse sayılmaz, siz onu yendiğinizde, kollarını bağlarsınız ve anden meramınızı icra idersiniz*" dedik'de P'adişah yine Şah İsmayili davet eyledi (yazık k'i Arab üzenği bu defa mizacsız olduğundan bir remil at'amadı): İmdi Şah İsmayil P'adişahın sarayına geldik'de, P'adişah "*bu gün canım pek sıkıldı, gel oğlum, senin ile bir santrac oynayalım*" dedik'de Şah İsmayil "*p'ek eyi baba*" deyib başladılar oynamağa. Şah İsmayil biri bir ardınca babasını üç' defa yenib, bakdı k'i babası g'azablanmaya başlıyor: Şah İsmayilin yüreyi acınıb, k'endi k'endine "*bari bir defa da ben yenileyim*" deyib bir oyun yenildik'de, P'adişah "*Şahzadeyi bağlayın*" deyu emr eyledi, heman Şah İsmayilin kollarını arkasına bend eylediler.

P'adişah "oğlum bunları kır bakayım" dedik'de, şah İsmayil bir k'erre gerildiği gibi, ip'leri k'üt'ür k'üt'ür kırdıkda, P'adişah "oğlum, bu dünyade seni ne t'ut'ar" deyu süal iyledik'de, şah İsmayil "baba bu dünyade beni yayımın k'irişi t'ut'ar" deyu cevap eyledi:

P'adişah "varın şunun yayının k'irişini get'irin" deyu emr eyledi` heman varıb yayının k'irişini get'irdiler: şah İsmayil "iş't'e parmaklarım kırılır, fakat' bu k'iriş kop'maz" deyince` heman onun ile bağlanılmasına emr olundu, ol dem şah İsmayili ol get'irilen k'iriş ile bağladılar. oldem P'adişah "t'ez cellad gelsin" deyu emr iyledik'de, şah İsmayil cellatlara "ağalarım, k'erem u inayet' kılın, babama bir ik'i musra beyit' söyleyim, ondan sonra beni öldürün, emr böyle imiş" deyib aldı sazı bakalım neler söyledi (bu aralık şah İsmayil k'endini zay it'miş idi):

Kurban olam eşiynin t'aşına,
Zulum dır şah baba öldürme beni,
Göt'ür beni validemin yanına,
Zulum dır şah baba öldürme beni:

Uyma baba uyma düşman sözüme,
Evlad de babanın serfirazı dır,
İgidin şöhret'i ik'i gözi dır,
Zulum dır şah baba öldürme beni:

İk'i başdan düşdüm a h u fiğane,
Hiç' adem kıyar mı öz evladne,
Yazık' dır he ý p'eder düşmez řanıne,
Zulum dır şah baba öldürme beni:

Zahm felek' bük'dü kırdı dalimi,
Kuzum baba et'me bana zulumi,
Bağladın kollarım kasdın elimi,
Zulum dır şah baba öldürme beni:

Aman baba alma ah u zarimi,
Bit'irmişim namusimi arimi,
Elimle vereyim Güllüzarimi,
Zulum dır şah baba öldürme beni:

Gine şah İsmayil ç'ek'er bir acı,
Baba sensin benim başımın t'acı,
K'eserler mi bağda bit'en ağacı,
Zulum dır şah baba öldürme beni:

Şah İsmayil bunları söyledik'den sonra P'adişah “*hayde ç'ap'uk bir saat evvel şunu kat'l edin*” dedik'de, Şahzadei alıb siaset'gâhe götürürk'en, birde memlek'et'in hacıları hocaları P'adişahın huzurına gelib, “*P'adişahım, Şahzadenin ömrünü bize bağışla*” deyu çok recayledik'lerinde P'adişah, “*ömrünü size bağışladım, lak'in ik'i gözüne mil çek'ilmeli*” deyince, Şah İsmayili celladlara teslimylediler. ol vakt' Şahzade cellatlara “*ağaler, sizlere bir recam var, gözlerimi ç'kartdığınızda, sağ gözümü sol cebime ve sol gözümü sağ cebime koyasınız deyu vasiyet'im var*” dedik'de, ol dem ik'i gözüne mil çekib Şahzadenin vasiyet'i üzere eylediler, ve anden götürüb bir izsiz dağa bıraktılar: bunun üzerine ik'i gün geç'di, beri t'arafdan Arab üzengi bakdı ki ik'i gün dir Şahzade gelib çıkmaz oldu, ziyadesince vesvese edib “*acaba ne hal oldu*” deyib, bir remil dök'ünce, kan gözük'tü: Arab ğazebe gelib “*hoşumdu*” dedi: birden P'adişah “*varın gelinleri alın buraya get'irin*” deyu emr eyledik'de P'adişah t'arafından üç h'ademe gidib, P'adişahın cevabını Arab üzengiye söyledik'lerinde, Arab üzengi “*varın P'adişaha benden selam edin bizim aramız namusumuz var, biz öyle yap' yalnız gidemeyiz, bize yüz nefer carie gönderirse gideriz*” dedik'de, h'ademeler saraya dönüb Arab üzenginin sözlerini P'adişaha ifade eyledik'de, P'adişah yüz nefer carie t'ert'ibyledi, bunlar varib Araba “*buyurun sizleri P'adişah ist'eyor*” dedik'lerinde, Arab “*güzel amma, bizlere yüz nefer hammal dah'i gelmeli, yük'ümüzü dah'i beraberce alıb git'meliyiz*” dedik'de h'ademeler dah'i varib hammal t'edarik'inde ik'en, biride Arab üzengi doksan dokuz kızın başını k'esib h'ararlara doldurdu, k'endisi dah'i yüzüne nikabın çek'ib. sandaliede ot'urdu, birde hammallar geldik'de, Arab üzengi h'ararları sırt'larına verib, hamallar saraya yet'işdik'lerinde h'ararleri divanhaneye braktılar. bunu görüncü P'adişah, sevinib h'azine sanmak niyet'iyile büt'ün recal u k'ibarları cem idib onların huzurında h'ararları boşalt'dı ki ne bakarsın gönderdiyi cariyelerin başları hep kesilmiş ve leşleri cuvallara doldurulmuşdır orada P'adişah ğazebe gelib “*varın şunları öldürenleri p'arç'alayın*” dedik'de, heman Arabın üzerine hücum birle bir t'abur asker çıkıb kavgaya başladılar: Arab bunları görüncü t'ezelden k'endine bir ç'eke düzen verib bunların iç'ine bir giriş girdi ki, ancak bir adam kurt'ulub, varib P'adişaha hali k'eyfiyet'i ağnat'dı, t'ek'raren bir t'abur asker çıkarılıb Arabın üzerine bunlarda varınca, Arab iç'lerine girib bunları da cayır cayır kırmağa başladı, şimdi recal k'ibar hali k'eyfiyet'i aşna olunca heman cem olub müşavereye başladılar iç'lerinden biri “*bizim P'adişahımız ümmet'i muhammet'i boş yere derdi muh'annet'e oğrat'dı, bunun bir ç'aresi ne olabilir*” dedik'de ağalardan bir başkası “*gine üzerine asker gönderelim*” deyib, ehali ve meclis buna rey verib, bir ordu t'ert'ibylediler bunlar dah'i Arabın üzerine hücum birle kavgaya başladılar: Arab bunları dah'i yendi ve bir k'imse bunu alt' idemedi. bunlar bir t'arafdan kavga it'mekde olsun, biz gelelim Şah İsmayile: Şah İsmayil bir insiz dağ başında gözü görmez hali h'arab ik'en bir gün çoşa gelib aldı sazı eline bakalım ne k'elam söyledi:

*Yedi dağ üst'üne kuran mihrabi,
Benim gözlerime derman veresin,
Arşi rahman cümle alem sahibi,
Benim bu gözüme derman verirsin:*

*T'ur dağına enen hazret'i Musa,
Eline mucüzat' gezdürir asa,
Oda gözlerime derman bulursa,
Ç'aresiz gözüme derman iylesin:*

*Emr eyledin yonuz deryaye daldı,
Balık kursakında ibadet' kıldı,*

*şani yaradanın himmet'in bildi,
Benim bu gözüme ç'are deyesiz:*

*Bu derdimin var mı sizde dermanı,
Görmez bu gözlerim asla cihanı,
Sana yalvarırım yaradan şani,
Benim gözlerime şıfa veresin:*

*şah İsmayil ç'ağırır erenler hazır,
Üst'ümüzde kadir Mevla dır nazır,
Yet'ış imdadıme hazret'i Hzır,
Benim gözlerime derman deyesin:*

şah İsmayil dertli dertli bu beyit'leri söyledik'de, üst'ünden ik'i ç'ift' güvercinler gök' yüzünden uç'ub giderler idi. Güvercinler birbirine “*hakiket'en şu şah İsmayile yazık oldu, biç'arenin ik'i gözünü oyub, buraya at'mışlar, şimdi üzerimizden iki t'üy düşürdük', eyer onları alıb da ik'i gözlerine düreceğ' olsa, Mevlanın izni ile anide aç'ılır amma, hayıf k'i dilimizden ağnamaz ve biz dah'i onun dilinden bilmeyiz k'i onun derdinin dermanını k'endisine ağnatalım, e y vah yazıklar olsun*” deyib uç'ub git'diler. meyer şah İsmayil kuş dilinden ağnar mış. Ve güvercinlerin bu k'elamlarını işit'diyi gibi, ellerini bu yana o yana sürerk'en o ik'i t'üyü buldu ve ik'i gözlerine sürüb ve kalkıb abdest' alıb ve ik'i rek'ât hacet' namazı kılıb, Hakk T'aalaya niyaz iyledik'de kabul olunub, ve ik'i gözleri aç'ılıb, ik'i t'arafına melil melil bakark'en orada bir ç'ift'ci görüb ve doğru ç'ift'cinin yanına varıb ve elini öp'üb selam verdi. ç'ift'ci dah'i selamını aldıkda şah İsmayil “*baba beni evlathğa kabul ider misin*” dedik'de, ç'ift'ci “*oğlum, şimdik'i zemande k'endi evladımdan fayidem yok ecnebiden nice fayide hasıl olabilir*” dedik'de şah İsmayil t'ek'rar ç'ift'cinin elini öp'üb ve yalvarıb nihayet'inde k'endini inandırdı, ve böylece beş on gün ç'ift'cinin evine gidib gelib bir günde ç'ift'ci ile birlik'de eve dönerk'en, ç'ifte t'at'ar bunların yanından geç'ib ağa sarayına git'di. meyer gelen t'at'ar asker yazmağa gelmiş imiş. bunu şah İsmayil işidince, gelib ç'ift'cinin elini öp'üb “*aman baba beni askere gönder*” deyince, ç'ift'ci bunu asker yazdırıb, elli kuruşa bir beygir' yüz p'araya bir biç'ak alıb ve koynuna biraz akce koyub yola koydu şah İsmayil askerler ile beraber gide gide, bir t'ep'eye varınca ç'adırlar kurub ot'urdular, bir de gördü k'i Arab üzengi k'öp'ürmüş ve k'öp'ükleri ik'i t'arafına saç'ar: şah İsmayil böyle görünce vicudi t'it'remeye başladı, heman şah İsmayil yerinden kalkıb doğru bin başının yanına gelib “*efendim kulunuza ruh'sat' ver varayım şu Arab ile ceng ideyim*” dedik'de bin başı “*var hey k'el oğlan, bu kadar iyitler ceng edib yenmeye kadir olamadılarda se n mi yenecek'sin*” deyince şah İsmayil ç'ok reca u niazle izin alıb, ve at'ına binib, doğru Arab üzenginin konağına gidib, bir nağara basdkda Arab “*he y vah bu nağarayı ben bir defa şah İsmayilden işit'dim, bir de şimdi bu iyidden işidiyorum*” deyib şah İsmayil ile akşama kadar ceng eylediler: şah İsmayil, Arabı t'anıdığından ist'emez idi k'i onu yensin amma Arab şah İsmayili t'anımadığından, dayıma cahd u ğayret' iderdi k'i onu yensin, ve şah İsmayil mertce kavga it'mek'de idi. nihayet' akşam olunca, birbirinden ayrılıb, Arab k'endi konağına ve şah İsmayil şehre döndü: P'adişah şah İsmayilin Arab ile et'diyi cengi işidib, “*t'ez bu gün Arab ile ceng iden iyidi alın buraya get'irin*” deyu emr eyledi. imdi şah İsmayili alıb P'adişahın huzuruna ç'ıkardıklarında yedi yerden t'emenna edib el p'enç'e divan durdu: P'adişah “*maşalla oğlum, Arab ile eyi ceng it'mişsin*” deyince şah İsmayil “*efendim ceng it'dim amma, at'im yok silahım yok k'i vurayım*” dedik'de, P'adişah “*oğlum, var ah'ırdan istediysin at'ı ve h'azneden istediysin silahı al*” dedik'de, heman şah İsmayil ah'ırdan Kamer T'ayı ve h'azneden ist'ediysi silahı alıb,

bu şavk ile doğru Arab üzeninin sarayının alt'ına geldi: Arab üzenî konağının alt'ına bir adam girdiyini gördük'de` heman aldı sazı eline bakalım Şah İsmayile ne söyledi, ve Şah İsmayilden ne cevap aldı:

ALDI ARAB

*Bir iyid benlik iderse,
Nice alt' eyler düşmani,
Gizlice gelmiş girmiş dir,
Zabt' it'me k' ç'ün er meydana:*

ALDI ŞAH İSMAYİL

*Vallaha benliyim yok dır,
Düşmanlere fendim ç'ok dır,
Benim senden p'ervam yok dır,
Seyr eyle gel meydande beni:*

ALDI ARAB

*Ç'adırın elvan nakışı
Dağ gibi yıkılmışım leşi,
Sana salarım at'eşi,
Yandırır k'üllü ormanı:*

ALDI ŞAH İSMAYİL

*Gel aşağı yüzün görem,
Muhabbet'im sana verem,
Gürleyib meydana girem,
Göresin beni arslanı:*

ALDI ARAB

*Var iyidim sen bir yana,
Yazıksın kıymam sana,
Kıymışım nice bin cana,
Baksana yatan insana:*

ALDI ŞAH İSMAYİL

*Arzuledim geldim beri,
Zabt' it'me ç'ün bu yeri,
Ölürüm git'mezem geri,
Et'mişim ahd u amani:*

ALDI ARAB

Sabah olsun kuram cengi,

*Deyilsin onların dengi,
Duymadın mı Arab üzengi,
Fet'h et'di Hind u Yemeni:*

*ALDI şAH İSMAYİL
En aşağı güle güle,
Al giydi bile bile,
Yazık bu şah İsmayile,
K'i gec buldu göze dermani:*

Bunları söylediklerinde, Arab “*bre 'kızlar ağamız gelmiş*” deyib, üç'ü birden nerdibanden aşağa enib, şah İsmayilin elini öp'üb, ağlaşmağa başladılar şimdi Arab üzengi söze gelib “*şahzadem ç'ok' sözün sırası deyil, var git' senin buraya geldiğini k'imse duymasın, yarın seni şah baban ç'ağırır 'sana der k'i, 'oğlum seni ehya ederim, eyer bu gün şu Arabı öldürürsen'. 'baş üst'üne P'adişahım' dersin ve buraya gelib, seninle yalandan ceng it'meye başlarız, bana bir gürz vurub beni at'dan aşağı at'ib, gelib gök'sümün üst'üne ot'urub, babana 'gel P'adişahım, düşmanını k'endi elinle öldür' dersin ve o dah'i beni öldürmek' iç'ün yanımıza geldik'de 'sen bir t'arafa ç'ek'ilib, ben ona bir kılıç ç'alarım k'i, ik'i p'arç'a iderim*” deyib, ve böylece kavlı karar edib birbirinden ayrıldılar: Ç'ün sabah oldukda, P'adişah, şah İsmayili huzuruna ç'ağırdı, “*oğlum, bu gün şu Arabı senden ist'erim*” dedik'de, şah İsmayil “*baş üst'üne P'adişahım*” deyib, ve P'adişah ile kalkıb Arabın konağına yakın gelib, P'adişah orada durub, ve şah İsmayil Arabın yanına gelib başladılar cenge. P'adişah dah'i uzaktan seyr ider idi. bunlar dolaşıb dururk'en, şah İsmayil ha şunda ha bunda derk'en, Araba bir t'akrib bir gürzi vurub Arabı t'ek'er mek'er get'irdi ve gök'sü üst'üne yığılınca, heman at'ılıb gök'sü üst'üne oturdu: ol aralık P'adişah yaklaşmaya başladı ise, şah İsmayil P'adişaha “*P'adişahım, bir k'üç'ük' bir böyüği alt' ider ise ne 'lazım gelir' dedik'de 'P'adişah 'Allahdan bulun' dedi. ve dönüb “her düşmanımda böyle olsun, gel efendim düşmanını k'endi elin ile vur” dedik'de 'P'adişah kılıcı ç'ek'ib Arabın yanına yanaşdığı gibi, şah İsmayil bir t'arafa ç'ek'iline, heman Arab P'adişahın elinden kılıcı kap'ıb k'endi kılıcı ile k'endi vicudini ik'i p'arç'a edib brakdı: Oldem her t'arafda bulunan cümle askerler bunun şah İsmayil olduğunu bilib ve gelerek' yer öp'üb karşısında el p'enç'e divan durdular. anden P'adişahın cenazesini kaldırıb defn eyleyib ' şah İsmayili dah'i dua ve senayla t'ah't'a ot'urt'dular, bir kaç' gün sonra Gülüzar hanımın düyünü kurulub, kırk gün kırk gece düyün eylediler. ve kırk birinci cumaa gicesi Gülüzar hanım ile murad alıb mürad verdiginde, birbirlerine bu t'ürk'ileri söylediler:*

*ALDI şAH İSMAYİL
Sevdiğim giymiş libası,
Sarılmanın vakt'i geldi,
Koynun miski amber kokar,
Öp'üşmenin vakt'i geldi:*

*ALDI GÜLÜZAR
Gel benim candan sevdiğim,
Yoluna kurban olayım,
Öt'ersin bülbül misali,
Diline kurban olayım:*

ALDI ŞAH İSMAYİL
Zülüflerin p'unce p'unce,
Boyu uzun beli ince,
Memeler beynzer t'urunce,
Sevişmenin vakt'ı geldi:

ALDI GÜLÜZAR
Devşir mendilin saç'ağı,
Belinde elmas bucağı,
Senin ç'ün besledim bağı,
Gülüne kurban olayım:

ALDI ŞAH İSMAYİL
Şah İsmayil ç'ağırır H'üda,
Ç'ok şük'ür erdik mürada,
Ük'sek' elvan şirin oda,
Birleşmenin vakt'ı geldi:

ALDI GÜLÜZAR
Gülüzar kurban dır sana,
Sen gibi aziz mihmana,
Sarıl bu beyaz gerdana,
Koluna kurban olayım:

Ve ert'esi cumaa gecesi Gül Periyi alıb, onunda Arab üzenkiye güveyi girib murad alıb mürad verdiler, ve hep' ç'ek'tik'leri derd elem u meşakat'ları unudub, baki ömürlerini zevk u sefa ile geç'irdiler: Onların müradını veren Mevla sizlere ve bizlere dünyada mürad almayan ademlere şad u mesrur eyleye amin ya muin:

Şah İsmayil ile Gülüzar hanımın hik'âyesinin t'ekmil u t'emamladık:

H'İT'AM

Ermeni harfli Türkçe “*Hikayeyi Şah İsmail ve Gülüzar Hanım*” nüshasında yer alan epizotlar

Halk hikâyeleri, temel olarak epizotlarına ve motiflerine göre iki türlü incelenebilmektedir. Bu konuda pek çok tasnif çalışması yapılmış; ortak bir şablon çıkarılması amaçlanmıştır ancak Nerin Köse'nin ifadesiyle “*bir hikâyeye ait inceleme planının diğeri için geçerli olmadığı, epizot veya motif sırasının değişebildiği tespit edilmiştir*” (Köse, 1996: 26). Bu noktada Nerin Köse, halk hikâyelerinin incelenmesinin üç ana başlık altında toplanabileceğini ifade eder ve “*I. Tanıtım, II. Kahramanın Macerası, III. Sonuç*” (Köse, 1996: 27) başlıkları altında şu şablonu kullanır: *I. Tanıtım (Hazırlık) [a. Kahramanın ailesinin tanıtılması, b. Kahramanın tanıtılması]; II. Kahramanın Macerası [a. Kahramanın âşık olmasıyla başlayanlar, b. Kahramanın gurbete gitmesiyle başlayanlar, c.*

Kahramanın evlenmesiyle başlayanlar]; III. Sonuç [a. Kahramanın rol almadığı bir sonla bitenler, b. Kahramanın rol aldığı bir sonla bitenler].

Ali Berat Alptekin ise halk hikâyelerini epizotlarına göre şu başlıklar altında tasnif etmektedir: “1. Kahramanın ailesi, 2. Kahramanın doğumu, 3. Kahramana İsim Verilmesi, 4. Kahramanın Eğitimi, 5. Kahramanların âşık olması, 6. Kahramanın sevgiliyle karşılaşması, 7. Kahramanın gurbete çıkması, 8. Sevgilinin bir başka kahramanla evlendirilmek istenmesi, 9. Kahramanın memlekete dönüşü, 10. Sonuç” (Alptekin, 2002: 87-89).

Bu tasnifin yanı sıra Şah İsmail hikâyesi özelinde çalışmalar yapan Çolak ise bu hikâyenin epizotlarını şu şekilde belirlemiştir: “1. Kahramanın ailesi ve memleketi, 2. Kahramanın babasının gurbete çıkışı, 3. Derviş ile karşılaşma, 4. Kahramanın babasının gurbetten dönüşü, 5. Kahramanın doğuşu, 6. Kahramanın isim alması, 7. Kahramanın eğitimi, 8. Ava çıkma, 9. Sevgili ile karşılaşma, 10. Kahramanların birbirine âşık olması, 11. Düniür olma, 12. Kahramanın gurbete çıkışı (a. Gülperi ile karşılaşma, b. Arabzengi ile karşılaşma, c. Hind'e varış, d. Gülizar ile buluşma), 13. Kahramanın gurbetten dönüşü (a. Hind ordusu ile savaş b. Kandehar'a ulaşma), 14. Kahramanın babasının oğlu ve gelinleri hakkındaki düşüncesi, 15. Sonuç” (Çolak, 1994: 37).

Bu tasniflerden yola çıkarak ve bazı eklemeler yaparak Ermeni harfli Türkçe “*Hikayeyi Şah İsmail ve Gülizar Hanım*” metninde belirlenen epizotlar ise şu şekildedir:

I. Hazırlık

1.1. Kahramanın ailesinin tanıtılması

1.1.1. Kahramanın ailesi ve memleketi: Kahramanın ailesi, Padişah ve Hanım Sultan'dan oluşmaktadır. Çocukları bulunmamaktadır. Kahramanın memleketi olarak “Acem ölk'esi”, “K'andihar” isimleri geçmektedir.

1.1.2. Kahramanın babasının gurbete çıkışı: Hanım Sultan'ın tavsiyesi üzerine Padişah seyahate çıkmaya karar verir. Vezirini çağırarak derviş kıyafeti almasını emreder; kıyafetleri giyer ve yola çıkarlar. Üç saatlik mesafeden sonra bir çeşme başında dinlenmeye karar verirler. Padişah tam namazını bitirdiği sırada bir Derviş belirir.

1.1.3. Derviş ile karşılaşma: Padişah, Derviş'e “*Ey Devriş, burada sen ne gezersin*” diye sormasına Derviş'in “*P'adişahım, bizler seyyahuz, böyle gezeriz*” cevabını vermesini şaşırarak onun kim olduğunu nasıl anladığını sorar. Derviş de uzun zamandır derviş olduğunu, bunu bilmemesinin mümkün olmadığını ifade eder. Padişah da bunu bilen Derviş'in derdine de derman olacağını söyleyerek Derviş'e derdini anlatır ve derman ister. Derviş, bir elma vererek haremine gitmesini söyler: “*al P'adişahım bu elmayı, hareme vardığında yat'sı namazını kıldıktan sonra, elmayı soyarsın ve ol elmanın yarısını k'endin yeyib, yarısını dah'i hanım Sult'ana yediresin. ve hem senin ah'ırlarında bir mahir kısrığın var dır, onun da dünyade zürriyet'i gelmemiş dir. elmanın kabuklarını dah'i ol mahir kısrığa veresin ve ol gice birlikte yatdığımızda, inşaallahu T'aala dokuz ay on gün t'amamında senden bir erk'ek' evlad, ve mahir kısraktan bir erk'ek' t'ay dünyaya zuhur idecek. lak'in ben gelmeyince ismini koymayasın, ben k'endim ismini koyacağım*” der.

1.1.4. Kahramanın babasının gurbetten dönüşü: Padişah, Derviş'ten elmayı aldıktan sonra bahşış vermek istediği anda Derviş ortadan kaybolur; Padişah sarayına döner. Derviş'in tarif ettiği

şekilde elmayı soyup ikiye böler; kabuklarını seyis başı aracılığıyla mahir kırsrağa yedirtir; elmayı da karısıyla kendisi yer. O gece hem Hanım Sultan hem de kırsrak hamile kalır.

1.2. Kahramanın tanıtılması

1.2.1. Kahramanın doğumu: O gecenin ardından “*dokuz ay on gün dedik’de ‘P’adişaha dünyaya bir erk’ek’ evlad gelib, t’ay dah’i doğurdu*” cümlesiyle kahramanın ve tayın doğumu anlatılır. Padişah sevincinden fakirlere inam ve ihsanlarda bulunur.

1.2.2. Kahramana isim verilmesi: Halk hikâyelerinin genelinde “*Elmayı veren derviş, kendisi gelinceye kadar çocuklara ad verilmemesini tembihler. Çocuk (veya çocuklar) uzun yıllar (genellikle yedi yaşına kadardır) ‘adsız’ olarak dolaşır. Mahallede herkes ona ‘adı yok’, ‘adsız’ diye takılmaya başlar. Bu duruma daha fazla dayanamayan anne baba çocuklara ad koyacakları sırada derviş çıkagelir ve çocukların adını kor*” (Alptekin, 2002: 87). Bu nüshada da yedi yaşına giren Şahzade, “*Adsız bey*” olarak çağırılmaktan sıkılır ve annesine kendisine ad koyulmasını istediğini söyler ancak annesi, “*oğlum Şah baban bilir, ona git söyle*” diyerek babasına yönlendirir. Padişah, ismini koymama nedenlerini açıklar, ardından devletin önde gelenleri ile isim koymaya yeltenirse de “*ol Devriş gelmeyince ben anın ismini koyamam*” diyerek vazgeçer ve oğlunun eğitimi için bir hoca bulunmasını emreder.

1.2.3. Kahramanın eğitimi: Şahzade, eğitilmesi için Hoca Daniel’e teslim edilir. Hoca Daniel, eğitimin yeryüzünde değil, yer altında olması gerektiğini şu şekilde açıklar: “*yer alt’ında ay ve güneş görmez bir mahsen yap’dırırın, Şahzade ol vakit’ okuyabilir. ç’ünk’i ‘bir mafi yerde okursa, bir şey göremeyib ‘dersine meşğul olur*”. Bunun üzerine yer altına bir mahzen yaptırılır ve yemeklerinde de kemik bulunmamasına özen gösterilerek 7 yaşından 15 yaşına kadar Şahzade burada eğitim görür. Eğitimin sona erışı ise yemekte yanlışlıkla bulunan bir kemik parçasını Şahzade’nin tavana fırlatması ve camın kırılması sonucu güneşi keşfetmesiyle gerçekleşir.

II. Kahramanın Macerası

2.1. Kahramanın ava çıkması: Şahzade, 15 yaşında eğitim gördüğü mahzenin önünde otururken “*kır at’lı bir iğit ‘elinde şahin ve enk’sesinde t’azı ile*” geldiğini görüp heveslenir ve babasından at, tazı ve şahin istediğini haber salar. Padişah da devletin önde gelenleri toplayarak durumu anlatır ve artık isim koymanın vaktinin geldiğine karar verir. İsim koyulacağı anda Derviş çıkagelir ve “*P’adişahım Şahzadenin ismi Şah İsmayil ve t’ayın adı Kamer T’ay olsun*” deyip yeniden kaybolur. Ertesi gün için uygun adamlarla Şah İsmail ava çıkar. Yirmi günlük gezinin ardından bir çeşme başına varırlar. Şah İsmail, adamlarına yarın ayrı ayrı ava çıkacaklarını söyler ve uyumaya başlarlar.

2.2. Kahramanların birbirleriyle karşılaşması ve âşık olması: Çeşme başında uyudukları gece Şah İsmail, “*aşkın şarabını kırklar elinden nuş eylemiş idi.*” Ertesi sabah, her avcı farklı yöne doğru yola çıkar. Şah İsmail de bir gün önce gözüne kestirdiği dağa doğru gider. Dağın eteğindeki yaylada, bir akarsuyun kenarında ceylan görür ve kovalamaya başlar. Ceylan kaçıp bir çadıra sakanır ve o sırada çadırdan güzel bir kız çıkar. Hem kız hem de oğlan o karşılaşmada birbirlerine âşık olurlar. Şah İsmail aşkının şiddetiyle attan düşüp bayılır. Kız da önceki gece rüyasında Şah İsmail’i görmüştür ve ondan gözünü ayıramamaktadır. Kız, ailesinin görmemesi için o sırada orada bulunan Koca Karı’dan ayıltması için yardım etmesini ister. Koca Karı da “*senin göysünün bendlerini ç’özüb, ve oğlanın yüzüne ve gözüne sürersen, ol vakit’ ayılır. zira senin memelerin yalnız bu işe şifa dır*” der; kız bunu uygular ve

Şah İsmail ayılır. Akli başına gelince de birbirlerine şiir söylerler. Şiirleri söylemenin bir noktasında oğlan hatem yüzüğünü kıza verir; kız da mücevher tarağını oğlana verir. Söyleşmeye devam ederlerken Koca Karı yeniden nasihat verir ve yarın kızın babasının, Şah babasının huzuruna gideceğini o esnada kıza, babasından istemesini sağlamasını söyler. Kızı öperek vedalaşan Şah İsmail, yeniden yola düşer. Çeşme başında adamlarına durumunu anlatan şiirler söyler ve ertesi sabah daha fazla ilerleyemeyeceğini söyleyerek sarayına döner.

2.3. Kahramanın derdinin ne olduğunun anlaşılması: Yemeden içmeden kesilen Şah İsmail'in derdinin ne olduğunu öğrenmek isteyen Padişah, onun yol arkadaşlarından neler olduğunu öğrenir. Bir tatar gönderip kızın nerede olduğunun, kim olduğunun öğrenilmesini emreder. Gülüzar'ın, bir Yörük Beyi'nin kızı olduğu anlaşılır.

2.4. Dünür olma: Yörük Beyi, saraya gelir. Ona bir konak verilir ve üç gün sonra huzura kabul edilir. O esnada Padişah, “*senin bir kızın varmış, Allahın emri ve peygamberin sünneti üzre, onu oğlum Şah İsmayile isterim*” deyince, Türkmen beyi de “*efendim baş üstüne ben Padişahımızdan kızımı esirgemem, Allah mübarek' eylesin*” der. Dualarla şerbetler içilir. Şah İsmail'e haber gönderilince sevincinden yine sazını eline alıp şiirler söyler.

2.4.1. Düğün için kırk gün mühlet istenmesi, Şah İsmail'in kırk günlük uykuya yatması ve kendisine başka bir kızın bulunmak istenmesi: Türkmen beyi, Padişah'tan hazırlıklar için kırk gün mühlet istediği esnada Koca Karı, kızın annesinden bahşiş alabilmek amacıyla onun yanına giderek Bey ile Padişah'ın aralarında anlaşmalarını söyledi. Valide ise bu duruma hiddetlenerek çadırları toplatıp Hint tarafına doğru yola çıktı. Türkmen beyi geri döndüğünde kalan tek bir çadırdan olanları ve gittikleri yönü öğrenip arkalarına düşer. O esnada Şah İsmail, kırk gün dayanmayacağını düşünerek “*arkadaşlar, şimdi ben uykuya yat'ıb, t'amam kırk gün uyuyacağım, olmaya ki beni kırk günden evvel uyandırarsınız*” diyerek kırk günlük uykuya yatar. Bu süreçte düğün hazırlığı tamamlanır ancak kız tarafından haber alınmamasından şüphelenen Padişah, bir tatar gönderip çadırların yerini otların kapladığı haberini alır. Bunu öğrenen Şah İsmail, ağlayarak babasının huzuruna gelir ve ağlayarak şiirler söyler. Şah İsmail'i daha iyi bir kızla evlendirmeye karar veren Padişah ise tellal çağırarak Kandedar'da ne kadar genç kız varsa hepsinin Gülşan bahçesinde toplanmasını ister. Kızlar toplanır, Şah İsmail de bahçeye gider ama onun gözünde hiçbirisi Gülüzar'a benzememektedir ve hiçbirini beğenmez ki sazını eline alıp söylediği şiirlerle de bunu kızlara bildirmiştir.

2.5. Kahramanın gurbete çıkması: Şah İsmail, Gülüzar'ın peşinden gitmek için babasından izin ister ancak Padişah, buna karşı çıkararak nasihatlar eder; kar etmediğini anladığı anda da “*var cehenneme git', senin gibi evlad bana lazım deyil dir*” diyerek Şah İsmail'i huzurundan kovar. Şah İsmail, hazineden altın doldurur ayrıca kılıç, mızrak, kargı ve ahırdan da Kamer Tay'ı alarak gitmeye hazırlanır. Hanım Sultan'ın Padişah'a sitemleriyle Padişah, kale kapılarını kapattırarak Şah İsmail'in gidişini engellemek ister. O esnada Hanım Sultan da yoluna çıkarak gitmemesini söyler ancak Şah İsmail, sazını eline alıp annesine şiir söyler ve atına binip yola çıkar. Kale kapılarını gürz ile kırarak açan Şah İsmail yola revan olur. O çeşmenin başına gelince yaşadıkları aklına gelip ağlayarak şiirler söyler. Yola devam edip Yörük çadırlarının olduğu yeri boş görünce de efkarlanıp şiirler söylemeye devam eder. Bir aylık yoldan sonra ovada bir saraya denk gelir.

2.5.1. Gül Peri ile karşılaşma: Bu sarayın kapısını arayıp bulamayan Şah İsmail, sazını alıp saraydan kendisine yol vermesini isteyen şiirler söyler; ardından sarayın yanına gelip gürz ile vurur ve sarayın bir tarafını yıkar. İçeri girip atını bağlayıp merdivenden çıkar ve sekiz odalı sarayın sadece bir odasında

perde görür. Perdeyi açınca bir kızın ağlayarak gergef işlediğini görür. Karşılıklı şüirlerle dertlerinin neler olduğunu öğrenip birbirlerine âşık olurlar. Gül Peri'nin Devlerle savaşmakta olan 7 kardeşinden 2'si şehit olmuştur. Gül Peri'nin kardeşlerinin yanına yardım etmeye giden Şah İsmail, selam verip onların yanında savaşa girer. Şah İsmail'in yardımıyla savaşı kazanan Devler, onu saraylarına davet ederler. Döndüklerinde saraylarının bir tarafının yıkılmış olduğunu gören kardeşler, kız kardeşlerine öfkelenirler ancak bunu Şah İsmail'in yaptığını anladıklarında “*Şahzadem, Allahın emri üzre kız karındaşımızı sana vereceyiz ve hem verdik' mübarek' olsun*” diyerek kız kardeşlerini Şah İsmail'e verirler ancak Şah İsmail, Gül Peri ile yattığı vakit araya kılıç koyup yatmakta; derdini de gizleyememektedir. Gül Peri'ye ve kardeşlerine durumunu anlatan Şah İsmail, Gülüzâr'ı bulmak için yeniden yola düşer.

2.5.2. Arab üzengi ile karşılaşma: Kırk gün yol gidip kırk birinci gün Arab üzenginin sarayına denk gelir. Sarayın önündeki çadırlardan birine kimse göremeden giren Şah İsmail, orada bulduğu kan ile pişmiş pilavdan yemeye başlar. O anda Arab üzengi gelerek önce benimle savaş da sonra pilavı yemeye başla dedikten sonra saz ile söyleşmeye başlarlar. Ardından onunla mücadeleye başlayan Şah İsmail, onu mağlup edip tam öldüreceği esnada Arab üzengi yüzündeki nikabı kaldırır. Şah İsmail, onun çok güzel bir kız olduğunu anladığı anda bayılıp düşer. Yüzüne su serpilerek uyandırılan Şah İsmail, Arab üzengi ile beş gün geçirir ve ardından Gülüzâr'ı bulma derdini ona da anlatır. Arab üzengi, beraber gitmelerini teklif eder ve yola düşerler.

2.5.3. Hind'e varış: Kırk günlük yoldan sonra Hind'e varırlar. Orada buldukları bir Koca Karı'nın evine gidip “*valide bu gice sana misafiriz*” derler. Akşam yemeği yiyip yatmak üzereyken kulaklarına saz, tef sesleri gelir ve Koca Karı'ya bunun ne olduğunu sorarlar.

2.5.4. Sevgilinin başka bir kahramanla evlendirilmek istenmesi: Koca Karı, “*oğlum bizim Hind şahının bir oğlu var geç'enlerde Türk'men beyi buraya geldik'de Şah Türk'men beyinin Gülüzâr isminde kızını oğluna alı verecek idi ise de kız benim kırk gün yasım var, kırk günden sonra alırım' deyu cevap iylemiş. Şahzade bu kadar vakıt'a t'ehammül idemediyinden her akşam böyle ç'algılar ile eylendiriyorlar ve bu akşam dah'i onbeşinci gicesi dir*” deyince Şah İsmail oldukça hiddetlenirse de sabahı beklerler.

2.5.5. Gülüzâr ile buluşma: Şah İsmail, sabah Koca Karı'ya nişanlısı Gülüzâr'ın tarağını verip “*alide, şimdi bir yol ile Gülüzârın evine gidib bu t'arağı onun eline verirsin, aman valide bunun cevabını senden ist'erim*” diyerek onu düğün evine gönderir. Gülüzâr, Koca Karı'yı sevdiğinin gönderdiğini anlayınca Gül bahçesine gelmesini söylemesini ister. Akşam olunca Şah İsmail, bahçeye gidip sevdiğini görüp sohbet ederler. Arab üzengi ile beraber Gülüzâr'ı kaçırlar.

III. Sonuç

3.1. Kahramanın gurbetten dönüşü: Yolda bir çeşme başına vardıklarında biraz dinlenmek için duraklarlar. O esnada Arab üzengi, “*efendim ç'ok zeman dır bir birinizi görmediniz, gelin efendim surada bir mıkdar Gülüzâr hanım ile sarılıb yatın, ben sizi beklerim*” deyince iki sevgili birbirlerine sarılıp uyumaya başlarlar.

3.1.1. Hind ordusu ile savaşma: Onlar uyurken Hind tarafından kara bir duman belirince Arab üzengi bakar ve sayısız askerin geldiğini görür; onları uyandırmadan hazırlık yapmaya başlar. Atının üzerine binip, güzrünü eline alıp saldıraya geçer ve bir saatte savaşı kazanıp geri döner. Onları uyur

halde gören Arab, sazı eline alıp şiir söyler. O sırada uyanan şah İsmail, kahvaltı yapmak istediğini söyler. Arab üzeni de öldürdüğü askerleri gösterir. Bunu gören şah İsmail, hemen yeniden yola koyulur. Yolda Gül Peri'nin sarayına uğrayıp üç gün orada misafirlikten sonra onu da alarak yola devam ederler.

3.1.2. Kandeħar'a ulaşma: Kandeħar yakınlarındaki bir çeşmeye ulaştıklarında bir çiftçiye rastlarlar. şah İsmail, çiftçiye "*hayde şah babama git' söyle k'i koçu göndersin*" diye emreder. P'adişah, hemen bir koçu gönderir ama koçucubaşı gelip de üç kızla birlikte görünce şah İsmail'i gidip iki koçu daha alıp getirir ve yolcuları Kandeħar'a getirir. Yolda Arab üzeni, remil atıp remil kötü çıkınca şah İsmail'e, "*şahzadem, bizi babanın sarayına götürme, başka konağa gidelim zira remil fena geldi*" diye haber verir. Bunun üzerine haber sahnıp ayrı bir konak hazırlanması sağlanır.

3.2. Kahramanın anne ve babasının gelinleri hakkındaki düşünceleri: Birkaç gün sonra önce annesi, oğlunu ziyaret etmek için konağa gelir. Gelinlerinin hizmeti karşısında kıskançlığa kapılan Hanım Sultan, saraya dönerek Padişah'a, şah İsmail'i öldürerek o gelinleri kendisinin alması gerektiğini söyler. Padişah, karısının sözlerine anlam veremeyip karşı çıksa da gidip bir de kendi görmek ister. Padişah da gelinlerinin hizmetini ve güzelliğini beğenince karısının sözlerine katılır hale gelir ve onlara sahip olmak için çeşitli hamleler yapmaya başlar.

3.2.1. şah İsmail'i öldürmek için çeşitli hamleler yapılması: Padişah ilk olarak şah İsmail'i yemek için davet edip onu yemeklerle zehirlemeye çalışır ancak Arab üzeninin remilde gördükleri sayesinde bir mühürle tedbir alınarak şah İsmail kurtulur. Ardından ikinci bir hamle olarak satranç oynamaya davet edilir. Oyunda babasına bilerek yenilen şah İsmail, oyun sonrası derdest edilir. Cellatlar çağırılır ancak memleketin hacılarının hocalarının yalvarmasıyla Padişah, "*ömrünü size bağışladım, lak'in ik'i gözüne mil çekilmeli*" diyerek emrini verir. Oyulan gözleri vasiyeti üzerine ceplerine yerleştirilen şah İsmail, ıssız bir dağ başında bırakılır.

3.2.2. Arab üzeninin Padişah'a oyun oynaması: şah İsmail'in yokluğunda Padişah, gelinlerin saraya getirilmesini emreder. Arab, saraya gitmek için önce yüz cariye ister. Ardından yüz de hamal ister. Öldürdüğü cariyeleri hararlara dolduran Arab, yüz hamala bunları taşıtır. Olanları anlayan Padişah, gelinlerin öldürülmesini emreder. Arab üzeni üzerlerine gönderilen bütün askerleri öldürür; hiçkimse onu alt edemez.

3.2.3. şah İsmail'in kuş dilinden anlaması ve gözlerinin açılması: şah İsmail, dağ başında kuşların konuşmalarını işitir ve onların bıraktığı sihirli tüyleri gözlerine sürerek yeniden görmeye başlar.

3.2.4. Çiftçinin onu evlatlık alması ve Arab üzeni ile çatışması: O esnada bir çiftçiye rastlar ve ondan kendisini evlatlık almasını ister. Çiftçi, önce istemese de sonradan kabul eder. şah İsmail'i askere yollar. Arab'a rastlar ve cenk etmek için komutanından izin ister. Akşama kadar Arab ile savaşırlar ancak yenilemezler. Bunu duyan Padişah, onu huzuruna çağırır. Saraydan istediği at ve silahı almasını sağlar ve şah İsmail de bunlar sayesinde Arab üzeniye öldürebileceğini vaat eder. şah İsmail, Arab üzeniye gider ve kimliğini belli eder.

3.3. Kahramanın babasını tuzağa düşürmesi: Ertesi gün yapılacak savaş için anlaşılan şah İsmail ve Arab üzeni, Padişah'ı tuzağa düşürüp öldürmeye karar verirler. Savaşın sonunda Arab üzeni, Padişah'ı kendi kılıçıyla öldürür.

3.3.1. Kahramanın tahta çıkması ve evlenmesi: Padişahın cenazesinin ardından Şah İsmail sena ve duayla tahta oturtulur. Birkaç gün sonra da Gülüzar hanım ile kırk gün kırk gece sürecek olan düğünleri yapılır. Şah İsmail, sonra sırasıyla Gül Peri ve Arab üzengi ile de evlenir. Kalan ömürlerini zevk ve sefa içinde geçirirler.

Ermeni harfli Türkçe “*Hikayeyi Şah İsmail ve Gülüzar Hanım*” nüshasının imla nitelikleri

Grek harfli Türkçe metnin tamamı nazım şeklinde yazılmışken Ermeni harfli Türkçe metin nesir-nazım karışık olarak kaleme alınmıştır. Esasen kitap kapağında yer alan “Türküleriyle Beraber” ifadesi de metindeki nazım unsurları ifade etmektedir.

Metin içinde yer alan kelimelerin imlasında ve transkripsiyonunda bir bütünlük bulunmamaktadır. Kelime aralarındaki boşlukların kullanımında da hatalar bulunması, kelimelerin anlaşılabilirliğini zorlaştırmaktadır: չիֆայիստէփի>ç’ifayideki kelimesinin doğru yazımı “ç’i fayide ki” şeklinde olması gerekmektedir.

Bazı kelimelerin yazımında harflerin yer değiştirdiği görülmektedir: Տէրվիշ>Derviş kelimesi bazı satırlarda Տէվրիշ>Devriş şeklinde yazılmıştır.

Diyar kelimesinin yazımı bazen տիյարա>diyara şeklinde bazen de տիարտ>diare şeklinde yazılmıştır.

Sarılp kucaklaşmış anlamına gelen sîne-sâf kelimesi metinde սինուսաֆ>sinusaf şeklinde yazılmıştır.

Metnin genelinde birden, aniden kelimelerinin yazımı աւիստէ>anide, պիր տէ>bir de ya da պիրտէ>birde şekillerinde yer almaktadır.

Satranç kelimesi metinde üç farklı şekilde yer almıştır: սաթրանճ>sat’ranc, սաթրաճ> sat’rac ve սաւթրաճ> sant’rac.

Haber kelimesinin imlası bazen հապեր>haber bazen de իսապեր>h’aber şeklinde verilmiştir.

Maşallah kelimesi, մաշալլա>maşalla; inşallah kelimesi ise ինշալլահ>inşallah ya da ինշաալլահ>inşaallah şeklinde yer almaktadır.

Kardeş kelimesi bazen գարտաշ>kardaş bazen de գարնտաշ>karndaş şeklinde yazılmaktadır.

Karndaş kelimesinde olduğu gibi իսմ>ism>isim, էմր>emr>emir, նշան>nşan>nişan, պաստգտա>basdkda>bastıkta, իսայր>h’ayr>hayır vb. bazı kelimelerin yazımında ise kimi harflerin eksik bırakıldığı görülmektedir.

Տէվլեր>Devler kelimesi, birkaç yerde Տէվշեր>Devşer şeklinde geçmektedir.

Birkaç farklı cümlede yer alan մահսէն>mahsen kelimesi aynı sayfada մահզէն>mahzen şeklinde de yazılmıştır.

Birbiri kelimesi bazen պիր պիրիսէ>bir birine şeklinde ayrı; bazen de պիրպիրիստէ>birbirinden şeklinde bitişik bir imlayla metinde yer almıştır.

“iki gözüne sürececek olsa” cümlesindeki “sürecek” ifadesi metinde **սիւրբէճ**>dürecek şeklinde yanlış yazılmıştır.

Güreşecek kelimesi **կիւլէշէճ**> güleşecek şeklinde yazılmıştır.

Gergef kelimesi, **քերկէֆ**>kergef şeklinde yazılmıştır.

şule kelimesi metinde **շտօիլ**> şöhle şeklinde yer almaktadır.

Yiğit kelimesi bazen **իյիտ**>iyid bazen de **իյիթ**>iyit' şeklinde yazılmıştır.

Pek iyi ifadesi bazen **բէք էյի**>pek' eyi bazen de **փէք էյի**>p'ek' eyi şeklinde yer almıştır.

Metnin genelinde “-dır/-dir” ekleri **կիրսիշ սիրս**>girmiş dir örneğindeki gibi ayrı yazılmıştır. Benzer bir kullanım, **սէնին իմ**>senin im kelimesinin yazımında da görülmektedir.

Soru ekleri bazen ayrı bazen de bitişik yazılmıştır. Büyük harf ve noktalama işaretlerinin kullanımında da belirgin bir kural görülmemektedir. Metin içinde birkaç yerde yıpranma kaynaklı kelimelerin ne olduğu çözülemediğinden (---) şeklinde boş bırakılmıştır. Bu bölümde bahsettiğimiz imla nitelikleri metnin aktarımında olduğu gibi bırakılmış olmakla birlikte okumayı kolaylaştırmak adına diyalog kısımlarının italik olarak verilmesi tercih edilmiştir.

Sonuç

Halk hikâyeleri içinde yaygın ve önemli bir yere sahip olan, üzerine pek çok akademik çalışma yapılmış olan *şah İsmail Hikâyesi*'nin 1875 yılında basılan “*Hikayeyi şah İsmayil ile Güllüzar Hanım (Türküleri ile beraber)*” adlı Ermeni harfli Türkçe nüshası Latinize edilerek epizotları ve imla nitelikleri üzerinde durulmuştur. Belirlenen epizotlar öncelikle üç ana başlık altında toplanarak sınıflandırılmış; gerekli görülen yerlerde alt başlıklar da kullanılarak detaylar sunulmuştur. Ermeni harfli Türkçe nüshada yer alan epizotların, yaygın epizotlardan çokça farklılaşmadığı; Ermeni harfli Türkçeye aktarımında metne herhangi bir farklı unsurun eklenmediği ve/veya herhangi bir unsurun çıkarılmadığı görülmüştür.

Hikâyede ilk olarak kahramanın ailesi tanıtılmış, babasının bir Padişah olduğu vurgusu yapılarak; Padişahın çocuğunun olmayışı ve buna bir çare arayışı konu edinilmiştir. Yolda rastlanan dervişin verdiği sihirli elma sayesinde hem çocukları hem de ileride kahramanın atı olacak olan tayın dünyaya gelişi sağlanmıştır. Kahramanın doğumunu, eğitimi, belirli bir yaşa gelince adının konulması, ava çıkması takip etmekte ardından kahramanın uzun süren maceralarına geçilmektedir. Bu bölüm, âşık olmasının, çeşitli yolculuklarının, savaşlarının vb.lerinin anlatıldığı kısım olması dolayısıyla anlatının en uzun kısmını oluşturmaktadır. Sonuç kısmında ise kahramanın da yer aldığı bir son bulunmaktadır. Padişahın çeşitli tuzaklarından kurtulan ancak gözlerine mil çekilmesinden kaçamayan şah İsmail, sihirli tüyler sayesinde yeniden görmeye başlamakta ve Arab üzeninin yardımıyla babasını alt etmeyi başarmaktadır. Ardından tahta geçip kırk gün kırk gece düğün yaptığı, yalnız Güllüzar hanımla değil; Gül Peri ve Arab üzenği ile de evlenerek mutlu bir hayat sürdürdükleri anlatılmaktadır.

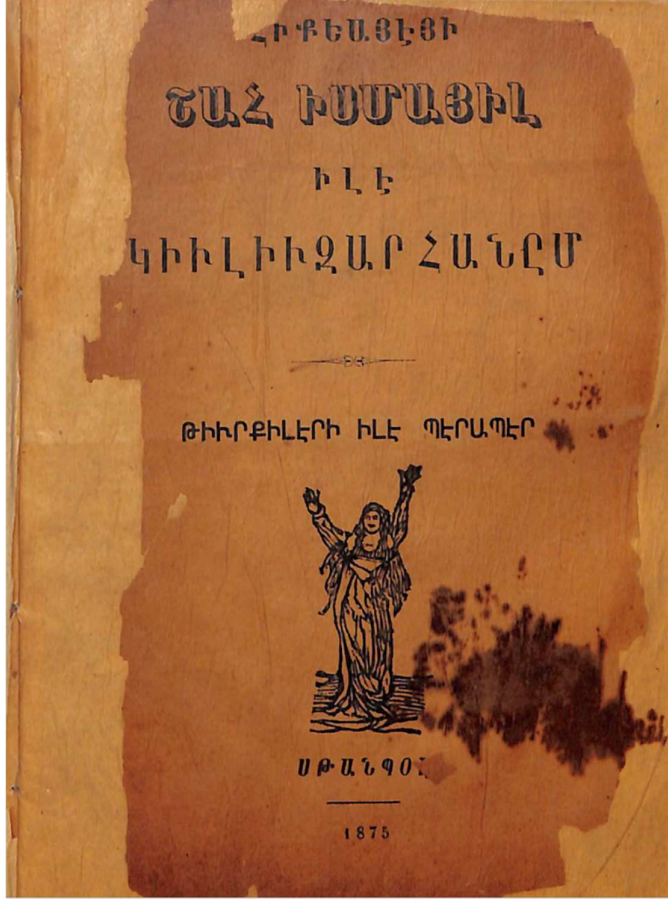
“*Hikayeyi şah İsmayil ile Güllüzar Hanım (Türküleri ile beraber)*” adlı nüsha, Ermeni harfli Türkçe metinlerin genel bir imla standardının olmayışını örnekler niteliktedir. Metin içerisinde harf değişiklikleri, harf eksiklikleri, harf eklemeler, yanlış yazımların yanı sıra bitişik ve ayrı yazılan kelimeler

hususunda da bir standart gözlemlenememiştir. Noktalama işaretleri ve büyük harflerin kullanımı noktasında da belirgin bir ölçüt bulunmadığı anlaşılmıştır. Bu çalışmayla Şah İsmail Hikâyesi üzerine yapılması muhtemel mukayeseli çalışmalarda Ermeni harfli Türkçe nüshanın da dikkate alınacağı öngörülmektedir.

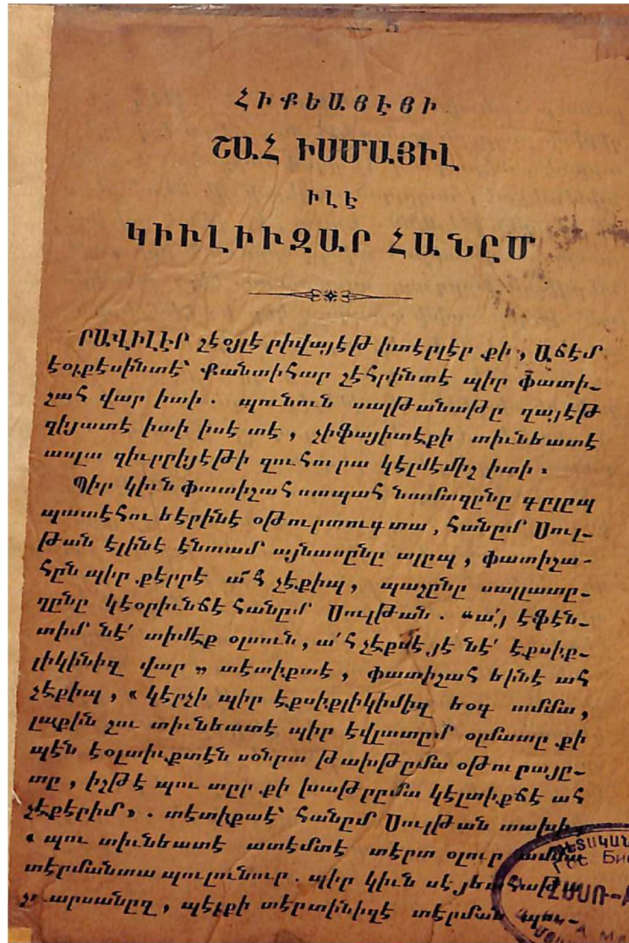
Kaynakça

- Alptekin, A. B. (2002). *Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Çolak, F. (1994). *Şah İsmail Hikâyesi Üzerine Mukâyeseli Bir Araştırma* (Yayımlanmamış doktora tezi). Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Elçin, Ş. (2004). *Halk Edebiyatına Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karahancı, İ. (2013). *Grekl harfli Türkçe bir metin: hekaye-i Şah İsmail ve Gülizar hanım (çevriyazılı metin, dil incelemesi, sözlük)* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Koptaş, R. (2002). “Ermeni Harfleriyle Türkçe”. *Ermeni Harfli Türkçe Metinler*. İstanbul: Aras Yayıncılık, XI-XXIII.
- Köse, N. (1996). “Türk Halk Hikâyelerinde (Yapı) Structure”. *Araştırmalar-I*. Ankara: Millî Folklor Yayınları.
- Stepanyan, H. (2005). *Ermeni Harfli Türkçe Kitaplar ve Süreli Yayınlar Bibliyografyası (1727-1968)*. İstanbul: Turkuaz Yayınları.

EK:

“Hikayeyi şah İsmail ile Gölüzar Hanım Türküleri ile Beraber” kitap kapağı

“Hikayeyi Şah İsmail ile Gülizar Hanım Türküleri ile Beraber” metninin ilk sayfası